

Barn- och ungdomsförvaltningen

Elevhälsoplan

– riktlinjer för hälsofrämjande arbete

November 2010

Förord

Detta dokument inrymmer en sammanslagning av dokumenten *Elevhälsa* från april 2008 och *Plan för hälsofrämjande arbete* från maj 2009 vilket har fört med sig vissa smärre textomflyttningar och textjusteringar för att anpassa skrivningen till ett gemensamt dokument. Innehåll och skrivning i *Elevhälsa* har i grunden reviderats och förtydligats medan enbart smärre justeringar och uppdateringar har gjorts i *Plan för hälsofrämjande arbete*. I övrigt kvarstår innehållet oförändrat. De båda nämnda dokumenten ersätts därmed av detta.

En ny skollag har föranlett att lagtext med författningskommentarer som berör området har tagits med. I förhållande till de båda tidigare dokumenten har en utökning av bakgrundsfakta skett. Dessa har samlats i ett separat avsnitt, *Bakgrund*, vars innehåll har sin faktabas i olika utredningar och styrdokument.

Vad det hälsofrämjande arbetets ska omfatta och vilket innehåll det ska ha återfinns beskrivet både i avsnittet *En god lärmiljö för alla* och i bilagorna 1 – 3.

I avsnittet *Särskilda stödåtgärder* tas ansvarsfrågan upp. Här finns också arbetsbeskrivningar för de olika specialistfunktionerna inom elevhälsan. De tidigare gjorda beskrivningarna har setts över genom samtal med respektive specialistgrupp. Två nya befattningsbeskrivningar har tillkommit, skolpsykolog och ungdomssekreterare. Till avsnittet hör bilagorna 4 – 7.

Den konkreta gången som ska tillämpas när det gäller särskilt stöd finns beskrivet i avsnittet *Arbetsgång för handläggning av ärenden rörande särskilda stödåtgärder*. För att få en uppfattning om hur arbetet med särskilt stöd sker vid de olika enheterna har samtal med respektive enhets ledningsgrupp och elevhälsoteam skett. Uppläggning och resultat visas i avsnittet *Nulägesbeskrivning våren 2010*.

Norrbottnens läns landsting och länets kommuner har kommit överens om gemensamma riktlinjer för att samordna insatser kring barn och unga och deras familjer när behov av stöd finns från flera aktörer. I avsnittet *NORRBUS*¹ beskrivs den framtagna modellen för samverkan. Stödmaterial för samverkansarbetet finns i bilagorna 8-11.

Dokumentets spännvidd och omfattning gör att det kan betraktas som en handbok för det hälsofrämjande arbetet.

Elevhälsoplan

Begreppet elevhälsoplan har valts som sammanfattande begrepp för det hälsofrämjande arbetets innebörd och omfattning. Syftet med elevhälsoplanen är att

- Vara en kunskapskälla för arbetet med lärande och hälsa
- Ge vägledning kring hur man inom barn- och ungdomsförvaltningen ska arbeta hälsofrämjande
- Vara ett stöd för arbetet med skolans traditionella hälsofrågor som alkohol, narkotika, dopning, tobak (ANDT) och andra droger samt sex och samlevnad
- Skapa bra och fungerande rutiner för arbetet runt barn/elever i behov av särskilt stöd
- Vara vägledande för samverkan kring barn och unga med sammansatta behov

---

¹ Samverkan kring barn och unga i Norrbotten

Innehåll

Hälsoplanen inleds med Barn- och ungdomsnämndens målsättning med det hälsofrämjande arbetet. Sedan följer 6 avsnitt med följande huvudsakliga innehåll:

Bakgrund

Hälsobegreppet och dess koppling till lärande

Elevhälsa i styrdokumentet

En god lärmiljö för alla

Skapande av en god lärmiljö

Handlingsplan för hälsofrämjande arbete

Särskilda stödåtgärder

Ansvarsfrågan

Arbetsbeskrivningar för personal inom elevhälsan

Nulägesbeskrivning våren 2010

Arbetsgång för handläggning av ärenden rörande särskilda stödåtgärder

Uppmärksamma behov av särskilt stöd

Anmälan till rektor

Utredning av behov av särskilt stöd

Utarbeta åtgärdsprogram

Uppföljning och utvärdering

NORRBUS

Norrbusmodellen för samverkan

Innehållsförteckning

Förord	2
Elevhälsoplan	2
Innehåll	3
Inledning	6
Bakgrund	8
Hälsa	8
Lärande och hälsa	8
Styrdokument	9
Barnkonventionen.....	9
Skollagen.....	9
Elevhälsa	10
Studie- och yrkesvägledning	12
Barns och elevers utveckling mot målen	12
Särskilt stöd (6-12 §§)	13
Skolformsförordningar	16
Läroplaner	16
Allmänna råd	16
En god lärmiljö för alla	18
Handlingsplan för hälsofrämjande arbete.....	19
Arbetsområden i skolan.....	19
Alkohol, narkotika, dopning, tobak (ANDT) och andra droger	19
Sex och samlevnad	19
Kost, motion, vila	20
Barn- och ungdomsförvaltningens uppgifter.....	20
Skolans uppgifter	20
Kultur- och fritidsverksamhetens uppgifter	21
Kompetensutveckling	21
Hälsofrämjande arbete på den enskilda skolan.....	21
Särskilda stödåtgärder	23
Allas ansvar.....	23
Rektorns ansvar	23
Lärares och mentorerans ansvar	24
Elevhälsoteamets ansvarsområden	24
Specialpedagoger/speciallärare	24
Skolhälsovård	25
Hälsofostran	25
Hälsopromotion	25
Kuratorer och familjeterapeut	26
Skolpsykolog	27
Studie- och yrkesvägledning	28
Ungdomssekreterare	28
Nulägesbeskrivning våren 2010	30
Metod	30
Resultat	31
Synsätt.....	31
Rutiner.....	32
Samverkan	32
Åtgärdsprogram.....	33
Övergångar.....	34
Sammanfattande slutsatser.....	35
Förslag på förbättringsinsatser:	35

Arbetsgång för handläggning av ärenden rörande särskilda stödåtgärder	36
I- II Uppmärksamma och anmäla till rektor	36
III Utreda.....	37
Alt 3a Enkel utredning	37
Alt 3b Grundlig utredning.....	37
Alt 3c Kompletterande utredning	38
IV Åtgärda	39
Steg 4. Åtgärdsprogram utfärdas	39
Åtgärdsprogrammets innehåll.....	39
Formalia.....	40
Ansvar för åtgärdsprogram.....	40
V Följa upp och utvärdera	40
NORRBUS	42
Norrbusmodellen för samverkan kring barn och unga.....	42
Referenser.....	44
Litteraturlista.....	44
Bilaga 1 Arbetsplan för hälsoarbete inom förskolan	46
Bilaga 2 Plan för hälsofrämjande arbete.....	47
Bilaga 3 Drogpolicy för skolorna i Haparanda stad.....	50
Bilaga 4 Handlingsplan för Skoldatateksverksamhet.....	52
Bilaga 5 Arbetsplan för hälsoövervakning	54
Bilaga 6 Journalhantering.....	57
Bilaga 7 Råd och stöd vid anmälan till socialtjänsten	58
Bilaga 8 Checklista för samverkan	61
Bilaga 9 Brev till barn/unga och föräldrar.....	62
Bilaga 10 Utvärderingsfrågor.....	63
Bilaga 11 Exemplet Kalle.....	64

Inledning

Målsättningen är att barn, ungdomar och vuxna ska må bra och ha en god hälsa. Det finns ett tydligt samband mellan hälsa och lärande. En skola som vill utveckla god hälsa hos barn och elever ger en god grund för lärandet. En hälsofrämjande skola² arbetar utifrån en helhetssyn där hälsa och välbefinnande genomsyrar skolans vardag. Den som mår bra fysiskt och psykiskt har lättare att ta till sig kunskap. Den största vinsten med det tidliga hälsofrämjande arbetet är att grunden läggs för en långsiktig positiv hälsoutveckling.

Barn i Haparanda stad ska ha en arbetsmiljö som främjar lärande och god hälsa. Näringsriklig kost och daglig utevistelse ska genomsyra verksamheten. Barn, föräldrar och pedagoger ska vara delaktiga i arbetet. Utevistelse ska vara en naturlig del i förskolans verksamhet. Personalen inspirerar och utmanar barnen till att utforska sin omvärld på ett hälsosamt, roligt, spännande och lustfyllt sätt.

Vägledande faktorer i hälsoarbete är:

- Motion
- Rörelse
- Hygien
- Avstressande miljö,

Grundläggande förutsättningar är att

- Lokalerna är ändamålsenliga med god akustik
- Utemiljön är utmanande och lustfylld .

Alla vuxna har ansvar för att aktivt bidra till att alla barn/elever känner sig trygga, trivs, mår bra och känner sig sedda och väl bemötta. I en hälsofrämjande skola arbetar personalen med att stärka relationer, trivsel, trygghet, ansvarstagande, elevers delaktighet, självkänsla, arbetsglädje, meningsfullhet och samarbete.

En hälsofrämjande skola är en skola där elever, personal och föräldrar mår bra. För att nå dit måste alla hjälpas åt. Hälsofrämjande arbete bedrivs inte **för** någon utan tillsammans **med**.

En hälsofrämjande skola sätter det friska i fokus och ser till att det hälsofrämjande arbetssättet genomsyrar hela skolans arbete. Grundsynen är att elevernas och personalens goda hälsa är en viktig förutsättning för lärande. Hälsofrågorna ska angå alla på skolan, inte bara elevhälsan och en liten grupp av engagerad personal.

I det hälsofrämjande arbetet kan man se tre huvudspår:

- Utveckling av den generella lär- och arbetsmiljön
- Utveckling av arbetet runt skolans traditionella hälsofrågor som alkohol, narkotika, dopning, tobak (ANDT) och andra droger samt sex och samlevnad
- Utveckling av arbetet runt barn/elever i behov av särskilt stöd

Viktiga byggstenar vid hälsofrämjande skolutveckling:

- skolan har en plan för sitt arbete
- delaktighet ses som viktigt i det hälsofrämjande arbetet
- skolan arbetar för att förbättra både den fysiska och psykosociala miljön
- skolan arbetar med att förbättra elevernas självkänsla
- skolan främjar elevernas möjligheter att påverka sin situation
- föräldrarna är engagerade i arbetet
- det finns ett gott elevhälsoarbete

---

² Om det inte speciellt framgår av vad lagtexten föreskriver eller av annan skrivning så används skola i dokumentet som samlingsbegrepp för förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola, särskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola och vuxenutbildning.

Med detta dokument som grund ska varje förskola/skola samt kultur och fritid utforma sin egen arbetsplan. Denna ska innehålla en detaljerad och konkret planering för hur det hälsofrämjande arbetet ska bedrivas vid respektive enhet. Arbetsplanen ska visa vilka konkreta aktiviteter som bedrivs för att uppnå Haparanda Stads mål i det hälsofrämjande arbetet.

2010-11-16

Kåre Strömbäck
Ordf. Barn- och ungdomsnämnden

Bakgrund

I detta avsnitt ges med referens till forsknings- och utredningsarbeten en kort beskrivning av hälsobegreppet och dess koppling till lärande. Bestämmelser med specifik fokus på elevhälsa i nu gällande och kommande styrdokument tas upp.

Hälsa

Hälsa är inget enhetligt begrepp som är enkelt att definiera. Världshälsoorganisationen antog 1946 sin definition³: "Hälsa är ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt, och socialt välbefinnande". Sedan dess har synen på hälsa förändrats. Det har skett gradvisa förändringar på flera plan. Hälsa har kommit att ses som något annat och mera än bara frånvaro av sjukdom. Den vidgade uppfattningen innebär också att ett strikt biologiskt och medicinskt synsätt har övergetts. En övergång har skett från att betrakta hälsa som ett tillstånd – något som man har eller inte har – till att se hälsa som något den enskilde aktivt måste erövra och som uppfattas som en resurs för den enskilde i dennes strävan att leva ett gott och tillfredsställande liv. Det vidare hälsobegreppet har också fört med sig att sociala, ekonomiska och kulturella förhållanden lyfts fram som viktiga för människors hälsa.

Begreppet elevhälsa myntades i elevvårdsutredningens slutbetänkandet *Från dubbla spår till Elevhälsa* (SOU 2009:19). Anledningen var att man ville komma bort från det tidigare använda begreppet elevvård eftersom skolan inte är en behandlingsinstitution där elever ska vårdas. Däremot är det viktigt med kraftfulla insatser för att främja hälsan.

Lärande och hälsa

Forsknings- och utredningsarbete⁴ visar att lusten att lära är starkt kopplad till känslan av hälsa och välbefinnande. Faktorer som trygghet och trivsel, upplevelse av sammanhang och helhet, inflytande och självförtroende samt möjligheter att få använda alla sinnen och utveckla kreativitet främjar lärande och bidrar till god hälsa. Lärande och hälsa påverkas i stor utsträckning av samma faktorer. En god lärandemiljö främjar också hälsan. Att få återkoppling på det man gör är viktiga faktorer för lusten att lära och för elevernas hälsa. I grunden handlar det om att känna sig värdefull. Det utgår ifrån hur skolan förmedlar de grundläggande värdena. Arbete med elevhälsa bör i stor utsträckning vara förebyggande och ha en hälsofrämjande inriktning utifrån ett delvis nytt och vidgat hälsobegrepp. Arbete med elevhälsa förutsätter en hög grad av samverkan mellan skolans olika delar och personalgrupper samt att det finns allsidig kompetens för detta arbete på skolan. Skolans ansvar är att skapa en god lärandemiljö för elevernas kunskapsutveckling och personliga utveckling.

Lars H Gustafsson, skolläkare och docent i socialmedicin uttrycker sig så här i sin bok *Elevhälsa börjar i klassrummet*

Ett kompetent elevhälsoteam ska finnas på varje skola, men det som betyder mest för elevers fysiska och psykiska välbefinnande är vardagens möten med skolans vuxna. Den stora utmaningen för skolan är att utforma en arbetsmiljö som främjar både hälsa och lärande. Bara elever som trivs och mår bra lär sig något av värde! (Bokens baksida)

³ SOU 1997:119 *En tydligare roll för hälso- och sjukvården i folkhälsoarbetet* (s 24)

⁴ SOU 2000:19 *Från dubbla spår till elevhälsa* (s 138)

Arbetet med läroplanernas och kursplanernas måluppfyllelse är centralt i skolans verksamhet. För att förstå den enskildes situation och för att kunna vidta adekvata åtgärder är det viktigt att inte bara fokusera på den enskilda eleven utan att också se och åtgärda hela miljön kring eleven. Lars H Gustafsson igen

Utmaningen för skolans elevhälsa är att hela tiden behålla ett tydligt barn- och ungdomsperspektiv i arbetet. Elevhälsans viktigaste uppgift blir då att se barnet och den unge – och inte bara eleven. Och att också stå för en sådan människosyn i skolans värld så att den kommer att präglade allt arbete där. Elevhälsan börjar i klassrummet, i korridoren och på skolgården (s 23).

Styrdokument

Det som ska styra det pedagogiska arbetet i våra verksamheter är internationella överenskommelser som barnkonventionen, nationella styrdokument som skollag, skolformsförordningar, läroplaner och allmänna råd samt kommunala styrdokument och handlingsplaner. Här redovisas i huvuddrag dessas innehåll med relevans för ett hälsofrämjande arbete.

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter, eller barnkonventionen som den ofta kallas, antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989.

Den innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn och är ett rättsligt bindande internationellt avtal för de länder som anslutit sig. Som barn räknas varje människa under 18 år. Sverige var ett av de första länderna som ratificerade barnkonventionen 1990 vilket betyder att vårt land har åtagit sig att göra allt för att barns rättigheter ska respekteras. I dag har de flesta länder ratificerat den. Barnkonventionen ger en universell definition av vilka rättigheter som borde gälla för alla barn i hela världen. Definitionen ska gälla i alla samhällen, oavsett kultur, religion eller andra särdrag. Alla artiklar i barnkonventionen är lika viktiga. Tillsammans utgör de en helhet. Men när det handlar om frågor som rör barn är det fyra grundläggande principer som alltid ska beaktas:

- Att alla barn har samma rättigheter och samma värde (artikel 2)
- Att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut (artikel 3)
- Att alla barn har rätt till liv och utveckling (artikel 6)
- Att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad (artikel 12)

Skollagen

Den nya skollagen beslutades av riksdagen den 22 juni 2010 efter en lång debatt. Skollagen träder i kraft 1 augusti 2010 och ska tillämpas på utbildning från och med den 1 juli 2011. Lagen ska tillämpas på vuxenutbildningen från och med den 1 juli 2012. Regeringen skriver i propositionen att förslaget till en ny skollag⁵ avser att skapa en sammanhållen skollag för

⁵ Regeringen överlämnade i mars sin proposition till riksdagen, *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet* (proposition 2009/10:165).

utbildning av barn, ungdomar och vuxna. Utgångspunkterna för regeringens förslag är i dessa delar dels principen om det livslånga lärandet, dels de olika skolformernas och pedagogiska verksamheternas särart. Detta märks genom att det i den nya skollagen finns inledande kapitel med i huvudsak gemensamma bestämmelser för all utbildning. Dessa kapitel följs av särskilda kapitel med riktade bestämmelser för olika skolformer samt fritidshemmet.

Skollagens första kapitel innehåller inledande bestämmelser om skolväsendet som t ex vilka skolformer som omfattas, definitioner av vissa grundläggande begrepp i lagen, syftet med utbildningen, bestämmelse om lika tillgång till utbildning och om utbildningens likvärdighet oavsett var i landet utbildningen anordnas.

Bestämmelsen om syftet med utbildningen ersätter 1 kap. 2 § i 1985 års skollag som allmänt har gått under benämningen skollagens *portalparagraf* när det gäller utbildning för barn och ungdomar. I den nya skollagen formuleras syftet med utbildningen i 4 §.

4 § Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.

(Skollagen 1 kap)

Inspiration från artikel 29 i barnkonventionen märks men med den skillnaden att FN först av allt nämner utvecklingen av barnets personlighet "Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att (a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och psykisk förmåga; ..."

Ett exempel som saknar motsvarighet i tidigare skollag är 10 § om särskild hänsyn till barnets bästa. Paragrafen tar sin utgångspunkt från artikel 3 och 12 i barnkonventionen.

10 § I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år.

Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

(Skollagen 1 kap)

Elevhälsa

Lagtexten kring elevhälsa, barns och elevers utveckling mot målen grundar sig bl.a. på bestämmelserna i barnkonventionen, på de två tidigare nämnda utredningar om hälsa samt delar av elevhälsopropositionen.⁶

---

⁶ Hälsa, lärande och trygghet (Proposition 2001/02:14)

En samlad elevhälsa införs (2 kap). Av lagtexten med kommentarer framgår att elevhälsan främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Arbete med elevhälsa bidrar till skapande av miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa samt stödjer utvecklingen mot målen. Elevhälsan har ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje elevs lärande och utveckling. Arbete med elevhälsa förutsätter en samverkan mellan elevhälsans personal, övriga personalgrupper samt med hälso- och sjukvård och med socialtjänsten.

Elevhälsans omfattning

25 § För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.

För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses. (Skollagen 2 kap)

Med hänsyn till bl.a. barnavårdscentralernas ansvar för barn i förskoleåldern anser regeringen att det inte är lämpligt eller nödvändigt att ålägga huvudmannen ett ansvar för att anordna elevhälsa i förskolan.

I dagens grundskoleförordning, gymnasieförordning och särskoleförordning anges att det ska finnas en elevvårdskonferens inom rektorns arbetsområde för behandling av elevvårdsfrågor. Regeringen anser att regleringen av elevvårdskonferens kan upphöra eftersom det föreslås att det införs en tydlig utredningsskyldighet när en elev är i behov av stöd. Begreppet elevvård utmönstras därmed ur författningarna.

Huvudmannens möjlighet att anordna elevhälsa i de skolformer som riktar sig till vuxna lyfts fram i en ny paragraf jämfört med 1985 års skollag.

26 § En huvudman för kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna och utbildning i svenska för invandrare får för sina elever anordna sådan hälsa som avses i 25 §.
(Skollagen 2 kap)

Hälsobesök

27 § Varje elev i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan ska erbjudas minst tre hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Varje elev i sameskolan ska erbjudas minst två hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Hälsobesöken ska vara jämnt fördelade under skoltiden. Eleven ska dessutom mellan hälsobesöken erbjudas undersökning av syn och hörsel och andra begränsade hälsokontroller.

Det första hälsobesöket får göras under utbildningen i förskoleklassen i stället för under utbildningen i en sådan skolform som avses i första stycket.

Varje elev i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska erbjudas minst ett hälsobesök som innefattar en allmän hälsokontroll.
(Skollagen 2 kap)

27 § paragrafen motsvarar delvis gällande bestämmelser om hälsokontroller i 1985 års skollag. Termen "hälsobesök" markerar en förskjutning från ett kontrollerande till ett mer hälsofrämjande arbetssätt.

Enklare sjukvårdsinsatser

28 § Elever som avses i 27 § får vid behov anlita elevhälsan för enkla sjukvårdsinsatser.
(Skollagen 2 kap)

Av författningskommentarerna framgår att den del av elevhälsan som motsvarar dagens skolhälsovård ska även fortsättningsvis anses utgöra en självständig verksamhetsgren i förhållande till den övriga elevhälsan och den särskilda elevstödande verksamheten i övrigt.

Som en konsekvens av inriktning och innehåll i den nya skollagen lämnar regeringen även förslag till lagändringar inom en rad områden, bl.a. *Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:40)*. Texten i de kapitel och paragrafer som berör skolområdet får enligt förslagen annan lydelse. En helt ny paragraf införs också:

25 kap.

13a § Sekretessen enligt 1 § hindrar inte att en uppgift om en enskild lämnas från sådan elevhälsa som avser medicinsk insats till annan elevhälsa eller särskild elevstödande verksamhet i övrigt inom samma myndighet, om det krävs att uppgiften lämnas för att en elev ska få nödvändigt stöd.

Av författningskommentarerna framgår att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt och endast i undantagsfall då en allvarig situation inte kan lösas på annat sätt än genom att uppgiften lämnas ut. När det är möjligt ska samtycke inhämtas från eleven eller i förekommande fall elevens vårdnadshavare innan en uppgift lämnas från en skolsköterska eller skolläkare till annan skolpersonal.

Studie- och yrkesvägledning

Av paragraf 29 § framgår att både befintliga elever och presumtiva elever ska ha tillgång till studie- och yrkesvägledning.

29 § Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.
(Skollagen 2 kap)

Barns och elevers utveckling mot målen

Skollagens tredje kapitel handlar om barns och elevers utveckling mot målen och lyder som följer med vissa författningskommentarer:

Kapitlets innehåll

- 1 §** I detta kapitel finns bestämmelser om
- tillämpningsområde (2 §),
  - barnens och elevernas lärande och personliga utveckling (3 §),
  - information om barnets och elevens utveckling (4-5 §§),
  - särskilt stöd (6-12 §§), och
  - allmänna bestämmelser om betyg (13-21 §§).

Tillämpningsområde

2 § Om inte något annat anges gäller bestämmelserna i detta kapitel samtliga skolformer och fritidshemmet.

Barnens och elevernas lärande och personliga utveckling

3 § Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.
(Skollagen 3 kap)

Denna paragraf (3 §) i den nya skollagen saknar motsvarighet i 1985 års skollag. Av kommentarerna till lagtexten framgår att den första meningen anger den övergripande målsättning som ska utmärka utbildningen inom alla skolformer och fritidshemmet. Bestämmelsen ligger till grund för vad som närmare föreskrivs i läroplanerna om undervisningens individualisering. Med utbildningens mål avses mål och lokala mål som förskolan, fritidshemmet och skolan själva ställer upp. I kommentarerna poängteras att regleringen inte innebär att huvudmannen kan nöja sig med att en elev når den lägsta godtagbara kunskapsnivån. Syftet måste vara högre än så. Paragrafens andra mening markerar särskilt att tillgängliga resurser inte bara kan riktas mot de svagaste eleverna. Även de elever som har lättare att nå målen har rätt till ledning och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt.

Information om barnets och elevens utveckling

4 § Eleven och elevens vårdnadshavare och vårdnadshavare för ett barn i förskolan ska fortlöpande informeras om elevens eller barnets utveckling.
(Skollagen 3 kap)

5 § Bestämmelsen i 4 § om information gäller inte i kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna och utbildning i svenska för invandrare.
(Skollagen 3 kap)

Bestämmelsen om den löpande informationen motsvaras närmast av de föreskrifter som i dag finns i grund- och särskoleförordningarna (7 kap i respektive förordningar) men är ny för gymnasieskolan.

Särskilt stöd (6-12 §§)

Begreppet "behov av särskilt stöd" finns inte definierat i skollagen. Av kommentarerna till lagtexten framgår att det inte heller är möjligt att i lagtext närmare definiera vilka förutsättningar som ska finnas för att stöd ska ges i skolarbetet och att bestämmelserna därför måste bli allmänt hållna och knytas till ett ansvar för skolan att utreda elevens stödbehov.

6 § Bestämmelserna om särskilt stöd i 7-12 §§ gäller inte i förskolan, kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna och utbildning i svenska för invandrare.
(Skollagen 3 kap)

7 § Särskilt stöd får ges i stället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i eller som komplement till denna. Det särskilda stödet ska ges inom den elevgrupp som eleven tillhör om inte annat följer av denna lag eller annan författning.
(Skollagen 3 kap)

Som skäl till varför bestämmelserna inte ska gälla i förskolan anger regeringen att målen i förskolan inte avser individuella barns prestationer utan verksamhetens kvalitetsutveckling samt att vilken typ av utredning som behövs för ett barn i förskolan respektive en elev i

skolan skiljer sig åt. Av samma anledning, menar regeringen, saknas skäl för att införa bestämmelser om åtgärdsprogram för förskolan.

Inom vuxenutbildningen är regleringen om stöd mer begränsad även om visst stöd finns i nu gällande förordningar om respektive skolform och i läroplanen. Regeringen menar att möjligheten för vuxna att nå uppsatta utbildningsmål också är beroende av de insatser som görs inom vägledningsområdet för att de utbildningsval den vuxne gör ska bygga på en realistisk bedömning av de förutsättningar hon/han har för studierna. Enligt regeringens bedömning är det i nuläget inte aktuellt att införa ett lagstadgat krav på att tillhandahålla särskilt stöd i vuxenutbildningen.

För gymnasiesärskolan är bestämmelsen i 7 § ny medan den för grundskolan, särskolan och gymnasieskolan återfinns i respektive skolförordningar.

Utredning

8 § Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, genom uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, ska detta anmälas till rektorn. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation.

Samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövligt.

Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd. (Skollagen 3 kap)

Bestämmelsen enligt 8 § motsvaras delvis av nu gällande bestämmelser om åtgärdsprogram i skolformsförordningarna. Av författningskommentarerna framgår att alla som arbetar i skolan har ett ansvar för att uppmärksamma de elever som behöver särskilda stödåtgärder och att föra detta vidare till rektor. Vem som är anmälningsskyldig beror på i vilket sammanhang stödbehovet uppmärksammas. Precis som tidigare är det rektor som ansvarar för att en utredning genomförs.

Åtgärdsprogram

9 § Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som ska ges särskilt stöd. Av programmet ska det framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses och hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas.

Åtgärdsprogrammet beslutas av rektorn. Om beslutet innebär att särskilt stöd ska ges i en annan elevgrupp eller enskilt enligt 11 § eller i form av anpassad studiegång enligt 12 § får rektorn inte överlåta sin beslutanderätt till någon annan.

Om en utredning enligt 8 § visar att eleven inte behöver särskilt stöd, ska rektorn eller den som rektorn har överlåtit beslutanderätten till i stället besluta att ett åtgärdsprogram inte ska utarbetas.

(Skollagen 3 kap)

Utformningen av det särskilda stödet i vissa skolformer

10 § För en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ska det särskilda stödet ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

(Skollagen 3 kap)

Bestämmelsen om åtgärdsprogram motsvaras delvis av det som idag föreskrivs i skolformsförordningarna. Av lagtexten framgår att programmet ska användas av eleven och

skolan för att planera och utveckla hela den pedagogiska verksamheten för eleven. Arbetet med åtgärdsprogrammet ska omfatta elevens hela skolsituation med utgångspunkt från elevens behov, elevens styrkor och svagheter samt vilka hinder och möjligheter som finns i elevens omgivning.

Åtgärdsprogram beslutas av rektorn men rektor kan delegera uppgiften till någon annan, t.ex. en lärare i arbetslaget. Programmet är ett beslut som ska dateras och undertecknas av beslutsfattaren i enlighet med reglerna i förvaltningslagen (1986:223). Det bör upprättas i en särskild handling och ska förvaras på ett betryggande sätt.

Om en utredning enligt 8 § anses visa att eleven inte behöver något särskilt stöd måste ett formellt beslut fattas om att ett åtgärdsprogram inte ska utarbetas. Detta är nytt i lagförslaget och en förutsättning för att frågan om särskilt stöd ska kunna överprövas efter överklagande hos Skolväsendets överklagandenämnd.

I 10 § markeras sambandet mellan skolans ansvar för att varje elev minst når kunskapskraven och skyldigheten att ge särskilt stöd. Samtidigt tydliggörs att det inte enbart handlar om stödets omfattning utan också om att det måste övervägas på vilket sätt stödet bäst kan ges.

Särskild undervisningsgrupp eller enskild undervisning

11 § Om det finns särskilda skäl får ett beslut enligt 9 § för en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan eller sameskolan innebära att särskilt stöd ska ges enskilt eller i en annan undervisningsgrupp (särskild undervisningsgrupp) än den som eleven normalt hör till.
(Skollagen 3 kap)

Bestämmelsen motsvaras av bestämmelser om särskilt stöd i skolformsförordningarna. Samråd ska ske med eleven och elevens vårdnadshavare innan beslut om särskild undervisningsgrupp fattas. Barnets bästa ska beaktas och tas hänsyn till (1 kap. 10 §).

Anpassad studiegång

12 § Om det särskilda stödet för en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan eller sameskolan inte i rimlig grad kan anpassas efter elevens behov och förutsättningar, får ett beslut enligt 7 § innebära avvikelser från den timplan samt de ämnen och mål som annars gäller för utbildningen (anpassad studiegång).

Rektorn ansvarar för att en elev med anpassad studiegång får en utbildning som så långt det är möjligt är likvärdig med övrig utbildning i den aktuella skolformen. (Skollagen 3 kap)

Till skillnad från hittills gällande bestämmelser i respektive skolformsförordning gör den nya skollagen det möjligt att anpassa utbildningen och avvika från de mål som är uppställda för utbildningen. Det gäller i situationer där andra stödåtgärder inte har gett resultat. Som exempel nämns skoltrötta elever eller elever som av andra skäl inte är tillgängliga för utbildningen. Beslut om anpassad studiegång ska föregås av information till eleven och elevens vårdnadshavare om vilka konsekvenser beslut om anpassad studiegång kan innebära för elevens möjligheter att studera vidare. Elevens och vårdnadshavarens synpunkter ska beaktas i bedömningen. För skolpliktiga elever i de högre årskurserna får utbildningen delvis förläggas till en arbetsplats utanför skolan.

Skollagens 8 kap handlar om förskolan. I 9 § i detta kapitel tas särskilt stöd upp.

9 § Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges det stöd som deras speciella behov kräver.

Om det genom uppgifter från förskolans personal, ett barn eller ett barns vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att ett barn är i behov av särskilt stöd, ska förskolechefen se till att barnet ges sådant stöd. Barnets vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta vid utformningen av de särskilda stödinsatserna.
(Skollagen 8 kap)

Skolformsförordningar

Som framgår av kommentarer till lagparagraferna i den nya skollagen har bestämmelser kring elevhälsa och behov av särskilt stöd lyfts upp till lag från tidigare reglering i respektive skolformsförordning. Det är dock för tidigt att utesluta kompletterande bestämmelser i kommande förordningar som utformas i anslutning till riksdagens beslut om ny skollag.

Läroplaner

I samtliga nu gällande läroplaner föreskrivs att hänsyn skall tas till barns/elevs olika förutsättningar och behov. Skolan skall särskilt uppmärksamma de elever som har svårt att nå målen. Undervisningen kan därför inte göras lika för alla och verksamheten kan inte utformas på samma sätt överallt

Hänsyn skall tas till barnens olika förutsättningar och behov (Lpfö 98, s 4). Detta innebär att verksamheten inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte skall fördelas lika (Lpfö 98, s 4)⁷

Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårt att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla (Lpo 94, s 4).

Det finns också olika vägar att nå målen. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårt att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig göras lika för alla. Skolan har ett särskilt ansvar för elever med olika funktionshinder (Lpf 94, s 4).

Enligt riktlinjerna i både Lpo 94 och Lpf 94 skall alla som arbetar i skolan samverka för att göra skolan till en god miljö för lärande. Alla har också en skyldighet att uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd. Alla som arbetar i förskolan ska, enligt både Lpfö 98 och i förslaget till ny läroplan

Samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling.
(Lpfö 98, s 10)

Allmänna råd

På uppdrag av regeringen utformar Skolverket allmänna råd inom en rad områden inom skolområdet. De allmänna råden utgör ett stöd för hur skolans författningar kan tillämpas. Skolverket har utformat allmänna råd med kommentarer både när det rör arbetet med den individuella utvecklingsplanen⁸ och arbetet med åtgärdsprogram⁹.

⁷ Samma lydelse återfinns i förslaget till ny läroplan för förskolan

⁸ Skolverkets allmänna råd (2008) *Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen*

⁹ Skolverkets allmänna råd (2008) *För arbete med åtgärdsprogram*

Skälen till att Skolverket har gett ut allmänna råd *För arbete med åtgärdsprogram (2008)* är att det har visat sig att

- skolor har svårigheter med att genomföra de utredningar som ska ligga till grund för åtgärdsprogram
- åtgärdsprogrammen i alltför hög utsträckning utgår från att eleven ensam är bärare av de problem som skolan önskar åtgärda inom programmet
- det har visat sig att när skolor i nära dialog med eleven och vårdnadshavarna utarbetat åtgärdsprogram så har resultatet av åtgärderna blivit bättre än när dialogen uteblivit

(För arbete med åtgärdsprogram 2008, s 3)

En god lärmiljö för alla

Det kommunala styrdokumentet **Kunskap för livet** bygger på intentioner i de internationella överenskommelserna och de nationella styrdokumenterna.

I dokumentet slås bl.a. fast att i en god lärmiljö för alla ska hänsyn tas till individuella olikheter och att mångfald ska ses som en möjlighet till att berika lärandet. Ett hälsofrämjande synsätt ska vara utmärkande för skolverksamheten i Haparanda stad. Alla barn, ungdomar och vuxna har rätt att bli sedda och bekräftade.

En god lärmiljö för alla skapas genom

- att skolan i handling och görande tillämpar styrdokumentens föreskrifter om vikten av att skapa en god lärmiljö för alla

- att alla barn och elever får den undervisning¹⁰ och stimulans som de behöver för att utifrån sina förutsättningar kunna nå så långt som möjligt i sitt lärande och sin utveckling

- att skolan i första hand söker orsaker till elevers svårigheter i skolan i deras möte med undervisningens innehåll och lärandemiljö

- att undervisningens innehåll och arbetssätt anpassas till att möta eleven och den enskilde elevens förmågor

TÄNK OM

Innebär det då

- att alla är i behov av särskilt stöd
- att ingen är i behov av särskilt stöd
- att begreppet "i behov av särskilt stöd" inte behövs

¹⁰ I *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*, avses med *undervisning*: sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden (1 kap 3 §).

Handlingsplan för hälsofrämjande arbete

Ett framgångsrikt hälsofrämjande arbete i skolan bygger på att utveckla en lärandemiljö som lyfter fram barnens och ungdomarnas resurser, styrkor och möjligheter genom att aktivt arbeta med att stärka relationer, trivsel och trygghet på skolan. Hälsofrämjande innebär även att stärka självkänslan hos barnen och ungdomarna.

Den viktigaste insatsen läggs på det förebyggande arbetet som riktar sig till alla barn och ungdomar, personal och föräldrar. Föräldrar är en särskilt viktig målgrupp att arbeta med då det genom forskning visat sig att föräldrar och deras åsikter och förhållningssätt i högsta grad påverkar barn och ungdomars beteende. Att öka föräldrars delaktighet i det hälsofrämjande arbetet är ett viktigt mål.

En förutsättning för det förebyggande arbetet är att det sker nära barn, ungdomar och deras föräldrar samt att det bygger på tillit och respekt. Det handlar om att kunna skapa en dialog om värderingar och ansvar om sitt eget och andras liv.

Skolans konkreta arbete bygger på denna grund och vidareutvecklas med en konkret handlingsplan på den enskilda enheten.

Arbetsområden i skolan

Nedanstående områden ska utkristalliseras i den enskilda enhetens handlingsplan:

Alkohol, narkotika, dopning, tobak (ANDT) och andra droger

Haparanda Stad har ett alkohol- och drogpolitiskt program. Ett av inriktningsmålen är att

- Barn och ungdomars uppväxt upp till 18 år ska vara alkohol-, tobaks-, dopning- och drogfri.
- Skolans uppgift är att kontinuerligt arbeta med information och undervisning om
  - alkohol, narkotika, dopning, tobak (ANDT) och andra droger
  - anabola steroider

Undervisningen ska ha som mål att ge korrekt information och medverka till attitydpåverkan. Eleverna ska våga stå emot grupp- och mediepåverkan.

Sex och samlevnad

Enligt läroplanerna utgör sexualitet och samlevnad ett kunskapsområde inom flera ämnen. Det är rektorns och lärarens ansvar att se till att eleverna får denna undervisning. Även eleverna bör engageras i genomförandet av undervisningen.

Områden som bör tas upp:

- pubertetsutveckling
- kärlek och relationer
- preventivmedel, besök på ungdomsmottagning
- sexuellt överförbara sjukdomar
- sexuella minoriteter, HBT (homo, bi och transsexualitet)
- övergrepp och våld
- mediepåverkan

Kost, motion, vila

Grunden för hälsofrämjande kost-, rörelse- och motionsvanor ska läggas redan i förskolan. Vilan i dygnsrytmen är en nödvändig ingrediens för att orka mer.

Skolan som en framgångsrik lärandemiljö måste systematiskt arbeta med frågor som berör barnens och ungdomarnas kost- och motionsvanor. Betydelsen av en harmonisk dygnsrytm med tillräcklig tid för vila är också en förutsättning för välbefinnande och hälsa. Därför är det viktigt att skolan

- har en levande diskussion om skolans matsedel
- har en tydlig plan hur undervisning om näringsläran och andra kostfrågor bedrivs
- har en plan för regelbundna fysiska aktiviteter
- har en levande diskussion om livsstil och hälsofrämjande levnadsvanor
- aktivt stödjer friskvårdsinsatser

Det är också viktigt att skolans undervisning i samtliga ämnen och speciellt i "Hem- och konsumentkunskap och "Idrott och hälsa" utformas från ett tydligt hälsoperspektiv.

Barn- och ungdomsförvaltningens uppgifter

Skolans uppgifter

Skolan skall

Arbeta enligt läroplanen genom att:

- undervisa om människokroppen samt om sex och samlevnad
- undervisa om skadeverkningar och konsekvenser av användning av alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT) samt om drogpolicy
- arbeta aktivt med mobbningsfrågor
- omgående reagera på skolk och riskbeteende, fånga upp elever med riskbeteende och ge dem stöd och hjälp med att bryta sitt beteende och livsmönster

Arbeta jagstärkande genom att:

- pedagoger arbetar med livskunskap genom värderingsövningar
- hälsosamtal genomförs av skolsköterskan
- skolkurator och familjeterapeut har stödsamtal

Medvetandegöra föräldrar genom att:

- informera föräldrar om mobbning och om skolans hälsofrämjande arbete och drogpolicy
- informera föräldrar om risk- och skyddsfaktorer
- genomföra Örebro Preventionsprogram (ÖPP) i alla 6-9 skolor
- informera och stödja föräldrar att sätta gränser för egna och andras barn

Samarbeta i nätverk genom att:

- samarbeta med socialtjänst kring elever med riskbeteende
- tillhandahålla tid på föräldramöten i 6-9 skolor för att andra aktörer (socialtjänst, polis) ska kunna upplysa föräldrar om sitt arbete och även ge information om den aktuella drogsituationen bland ungdomar i Haparanda Stad
- stötta föräldraföreningar, föräldrautbildningar och nattvandrande föräldrar

Kultur- och fritidsverksamhetens uppgifter

Kultur- och fritidsverksamheten skall

Arbeta utifrån ett gemensamt förhållningssätt genom att:

- uppmärksamma riskbeteende hos barn och ungdomar
- anordna endast drogfria arrangemang till barn och ungdomar
- vara tydlig i sitt förhållningssätt vid utformning av regler för föreningsbidragen
- utöka sina öppettider och aktiviteter

Arbeta jagstärkande genom att:

- kompetent personal tillhandahåller en meningsfull fritid som är drogfri
- äldre ungdomar fungerar som förebilder

Medvetandegöra föräldrar genom att:

- kontakta föräldrar vid misstanke/upptäckt av alkohol eller andra droger samt vid behov kontakta polis och socialtjänst
- stödja och samarbeta med vuxna som nattvandrare

Samarbeta i nätverk genom att:

- kontinuerligt delta i möten och nätverk med andra som arbetar med barn och ungdomar
- samverka med andra aktörer såsom elevhälsa, infogrupp, hälsoråd, föreningar, kyrka och socialtjänst

Kompetensutveckling

Det är viktigt att personalen inom barn- och ungdomsförvaltningen får kontinuerlig kompetensutveckling inom det hälsofrämjande arbetet. Personalen inom förskolan ska erbjudas kompetensutveckling i t ex

- Naturskola/äventyrspedagogik
- Rörelse för små barn
- Barnmassage
- Vattenlek

All personal bör årligen få aktuell information i drogfrågor. Elevhälsoteam, pedagoger och annan personal som har särskilt ansvar att arbeta med hälsofrågor i till exempel undervisningen ska få möjlighet till fördjupad kompetensutveckling inom området.

Hälsofrämjande arbete på den enskilda skolan

Den enskilda skolans uppgift är att utifrån denna handlingsplan utforma sin egen plan som konkret visar **NÄR, VAR OCH HUR** planen genomförs.

Byggstenar vid detta arbete är:

1. Skapa en gemensam vision för den egna skolan utifrån den handlingsplan som finns för förvaltningen och utifrån det speciella som den enskilda skolan vill sträva mot.
2. En speciell arbetsgrupp upprättar en egen handlingsplan för genomförandet. Planen visar konkret vilka insatser som ska genomföras i de olika årskurserna angående
  - undervisning om alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT)
  - undervisning om drogberoende
  - undervisning om människokroppen och uppväxtvillkoren

- undervisning om sex och samlevnad
  - fostran i kostfrågor
  - fostran kring motionsaktiviteter
  - betydelsen av tillräcklig vila och sömn
  - betydelsen av meningsfull fritid
3. Varje skola vidtar åtgärder hur värderingsövningar om tillåtande och respekterande arbetsmiljö ska genomföras. Målet med dessa återkommande övningar är
- att alla individer accepteras villkorslöst
  - att allas åsikter har lika värde
  - att alla har vänner och nätverk
  - att alla besitter en social, emotionell och empatisk förmåga
  - att alla blir sedda
  - att respektera den enskilda individen och reglerna som styr skolan

Den enskilda skolan vidtar åtgärder så att alla lärare har kompetens att genomföra värderingsövningar.

4. Skolan upprättar en plan för kvalitetsbedömning av sitt hälsofrämjande arbete.

Bilagor till avsnittet En god lärmiljö för alla:

- Bilaga 1. Arbetsplan för hälsoarbete inom förskolan
- Bilaga 2. Översiktlig plan för det hälsofrämjande arbetet
- Bilaga 3. Drogpolicy för skolorna i Haparanda stad

Särskilda stödåtgärder

Bestämmelserna i skollagen 3 kap innebär en skyldighet för skolan att ge alla barn och elever den stimulans som de behöver för att utifrån sina förutsättningar så långt som möjligt nå målen. Alla elever behöver stöd för sin utveckling. En del elever behöver särskilt stöd under vissa perioder medan andra behöver särskilt stöd under hela sin skoltid.

I detta avsnitt beskrivs rektors ansvar, elevhälsoteamets funktion samt arbetsbeskrivningar för de olika specialistfunktionerna.

Allas ansvar

Enligt riktlinjerna i läroplanerna skall alla som arbetar i förskolan och skolan

- samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande (Lpfö 98)
- särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling (Lpfö 98)
- samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande (Lpo 94, Lpf 94)
- uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd (Lpo 94, Lpf 94)

Rektorns ansvar

I egenskap av pedagogisk ledare och chef för personalen i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för verksamheten som helhet och det yttersta ansvaret för att elevhälsoarbetet fungerar. Av den skrivning som finns i nu gällande läroplaner framgår det att rektorn har ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- undervisningen och elevvårdsverksamheten utformas så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver (Lpo 94)
- undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer anpassas efter elevernas skiftande behov och förutsättningar (Lpf 94)
- kontakt upprättas mellan skola och hem, om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan (Lpo 94)
- föräldrar får insyn i elevernas skolgång (Lpf 94)
- upprätta, genomföra, följa upp och utvärdera skolans handlingsprogram för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling, såsom mobbning och rasistiska beteenden bland elever och anställda (Lpo 94, Lpf 94)
- resursfördelningen och stödåtgärderna anpassas till den värdering av elevernas utveckling som lärare gör (Lpo 94)
- undervisning, elevvårds- och syoverksamhet utformas så att elever som behöver stöd får detta (Lpf 94)

Om det befaras att en elev inte kommer att nå målen ska detta anmälas till rektor som skyndsamt ser till att en utredning om behov av särskilt stöd utreds.

Lärares och mentorers ansvar

Den enskilde läraren ansvarar för elevers lärande, trivsel och utveckling i sitt ämne/sina ämnen och har tillsammans med arbetslaget den samlade kunskapen och det gemensamma ansvaret för "sina" elever. I den miljön ska också elevhälsofrågor behandlas. Klassläraren/mentorn har ett särskilt ansvar för de elever hon/han är mentor för och ska särskilt uppmärksamma elever som får svårigheter och har därmed det primära ansvaret för elevhälsan i klassen/gruppen.

Elevhälsoteamets ansvarsområden

I varje skola finns ett elevhälsoteam - en specialistgrupp för elevhälsofrågor. I teamet ingår rektor, kurator, skolsköterska och specialpedagog. Teamet träffas regelbundet. Studie- och yrkesvägledare kan efter rektors beslut ingå i teamet. Barn- och ungdomsförvaltningens gemensamma familjeterapeut och skolpsykolog kan vid behov adjungeras till teamet liksom kommunens ungdomssekreterare.

Elevhälsoteamet skall ha överblick över resursbehovet och verka för att resurser samordnas och nyttjas optimalt. Teamets arbete inriktas på

- Förebyggande arbete
  - preventivt elevhälsoarbete
  - uppmärksamma och följa upp problemområden i skolan
  - belysa behov/problem ur ett helhetsperspektiv
  - bistå pedagoger i elevhälsoarbete
- Specifika elevärenden där dessa
  - dokumenteras
  - följs upp

I teamets uppgifter ingår att föra statistik samt att lämna rapport till förvaltningschef en gång per termin.

Specialpedagoger/speciallärare

Specialpedagoger/speciallärare har ett särskilt pedagogiskt ansvar för elever i behov av särskilt stöd.

Arbete skall inriktas på att

- Arbeta för tillämpning av ett inkluderande synsätt
- Identifiera, analysera och delta i arbetet med att undanröja hinder för och orsaker till svårigheter i undervisnings- och lärandemiljöer
- Medverka till utveckling av arbetet kring elever i behov av särskilt stöd
- Påverka schemalagningen till att bli mer flexibel
- Medverka till att arbetsformer och arbetssätt väljs och anpassas till elevens olika möjligheter och specifika behov
- Verka för införande av tidsenliga och kompletterande verktyg (skoldatatek)
- Göra pedagogiska kartläggningar och utredningar av elevens skolsituation på organisations, grupp- och individnivå i syfte att upptäcka det som motverkar en önskad utveckling
- Handleda arbetslag och enskilda lärare i pedagogiska frågor

- Utforma och delta i arbetet med att genomföra åtgärdsprogram
  - Medverka vid inventering av behov av särskilda stödinsatser
  - Undervisning av elever, enskilt och i grupp
  - Medverka vid fördelning av de specialpedagogiska resurserna inom kommunen
  - Medverka vid kontinuerlig uppföljning och utvärdering som ett led i skolans kvalitetsarbete
  - Svvara för viss kompetensutveckling av skolans personal
- Specialpedagoger med inriktning tal-, språk- och kommunikation har ett särskilt ansvar för arbetet inom dessa områden.

Skolhälsovård

Skolhälsovården arbetar med ett folkhälsoperspektiv. Ett effektivt samarbete med all personal kring barnen är en förutsättning för att barnen ska kunna utvecklas till friska individer med goda kunskaper, en bra identitet samt en positiv inställning till livet.

Skolhälsovården med sin kunskap om barns hälsa och utveckling är en naturlig samarbetspartner för personalen i skola och förskola. I skolan är skolhälsovården medicinskt och psykosocialt aktivt verksam, i förskolan på konsultativ basis.

Skolhälsovårdens huvuduppgifter är att svvara för medicinsk sakkunskap i skolan, hälsofostran samt hälsopromotion.

Hälsofostran

Begreppet hälsofostran används i skolan parallellt med hälsoundervisning samt hälsopedagogiskt arbete. Detta innebär att syftet är en beteendepåverkan och inte enbart att öka elevernas kunskap. Hälsofostran genomförs genom individuella hälsosamtal samt undervisning i grupp.

Hälsopromotion

- Vaccinationer och smittskydd
  - Skolhälsovården ska ombesörja vaccinationer enligt nationellt program för barn i skolåldern.
- Arbetsmiljöarbete

Arbetsmiljöfrågorna i skolan har en stark koppling till folkhälsoarbete och till skolhälsovårdens mål att främja hälsa och att förebygga sjukdom. Skolhälsovården deltar i arbetsmiljöarbetet genom att

  - Uppmärksamma och delta i förebyggande arbete mot arbetsmiljörelaterad ohälsa vid hälsokontroller och hälsosamtal samt vid allergironder.
  - Medverka i skaderegistrering
  - Medverka i egenskap av elevernas företagshälsovård i arbetsmiljöronder
  - Medverka i elevernas utbildning i livräddande första hjälpen
  - Medverka i medicinsk SYO
- Hälsoundersökningar och mottagningsarbete

Varje elev i grundskolan och särskolan skall erbjudas minst tre hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Den första kontrollen skall äga rum första läsåret. Om skolhälsovård anordnas för elever i förskoleklassen får den första kontrollen i stället äga rum då eleven går där. Eleven skall dessutom, mellan de allmänna hälsokontrollerna, erbjudas att genomgå kontroll av syn och hörsel och andra begränsade hälsokontroller. Det är viktigt att utnyttja hälsoundersökningen för samtal och diskussion om frågor som är relevanta för

elevens egen upplevelse av sin hälsa. Hälsokontrollen är därmed en metod att uppfylla skolhälsovårdens syfte i skollagen att följa elevernas utveckling, bevara och förbättra deras själsliga och kroppsliga hälsa och verka för sunda levnadsvanor hos dem. Hälsosamtalen har utvecklats till en särskild metod i anslutning till hälsobesöken där eleven står i fokus.

- Medicinsk SYO

Eleverna har ofta kunskap om sina aktuella hälsoproblem men har inte alltid vetskap om vilka yrkesrisker dessa kan föra med sig. Där kan skolhälsovården hjälpa till i studie- och yrkesorienteringen genom att förebygga ur hälsosynpunkt olämpliga studie- och yrkesval.

- Integrering av elever med handikapp och sjukdom

Skolhälsovården har ett särskilt ansvar att bevaka att stöd ges till elever med funktionshinder av olika slag. Vissa sjukdomar och funktionshinder är så vanligt förekommande att varje skolsköterska och skolläkare kan väntas vara förtrogen med behoven hos de elever som är drabbade, t.ex. allergi, astma, epilepsi, diabetes och neuropsykiatriska problem.

Kuratorer och familjeterapeut

Skolkuratorns övergripande uppgift är att arbeta för elevens bästa utifrån läroplanens och barnkonventionens riktlinjer. Kuratorn skall verka för social medvetenhet, helhetssyn och kontinuitet inom elevhälsoarbetet, vilket förutsätter samarbete och samverkan på alla områden i och utanför skolan.

Familjeterapeuten arbetar med stöd till elever, familjer och lärararbetslag.

Skolkurator och familjeterapeut arbetar med förebyggande elevhälsa på organisations-, grupp- och individnivå genom att:

- Verka för en god hälsofrämjande miljö i skolan genom utveckling av nya metoder och samarbetsformer. Detta kan exempelvis på organisationsnivå innebära att ingå i skolans krisgrupp samt medverka till upprättande av handlingsplaner. På grupp- och individnivå genom att t.ex. delta i skolans arbete rörande:
  - Mobbing
  - Drogfrågor
  - Relationer
  - Tjej- och killsnack
  - Konflikthantering
- Delta i planeringen av studie- och temadagar med anknytning till skolkurators- och familjeterapeuts arbetsområde
- Tillsammans med lärare planera, och genomföra lektioner i exempelvis sociala frågor, social identitet, och självkänsla
- Vid behov planera för och medverka vid föräldramöten
- Medverka vid inskolning och studieövergång
- Stödja lärare och övrig personal i psykosociala frågor.
- Samarbete inom socialtjänst och polis (PSS)
- Samarbete med barnhabilitering, barn- och ungdomspsykiatri, vuxenpsykiatri och arbetsförmedling

Skolkurator och familjeterapeut arbetar med socialt behandlingsarbete på individ – och grupp nivå genom att:

- Kartlägga enskilda elevers behov av socialt stöd
- Delta i, och vid behov förbereda aktuella möten såsom elevhälsokonferenser och klasskonferenser
- Delta i arbetet med insatser och åtgärder i elevärenden
- Bistå med muntliga och skriftliga yttranden

- Samordna såväl interna som externa stödinsatser kring enskild elev
- Följa upp, utvärdera och dokumentera dessa insatser
- Medverka vid anmälningar till socialtjänst och polis
- Hjälpa eleven att bearbeta sina egna problem, sitt förhållande till andra människor samt faktorer i sin sociala miljö genom individuella samtal
- Inbjuda till familjesamtal rörande elevens skolsituation
- Leda gruppsamtal
- Medverka vid krishantering; debriefingsamtal
- Delta i öppethållande av kommunens ungdomsmottagning
- Genomföra fältarbete i samarbete med socialtjänst och polis under s.k. riskkvällar. Skolkurator/familjeterapeut bör finnas ute minst tre kvällar per termin

Familjeterapeuten arbetar med

- I särskolan med elev- och familjearbete rörande hygien, idrott och specialträning
- Samtal i klasser kring bl.a. respekt, sociala koder och arbete
- I samverkan med idrottslärare arbeta med och följa upp vissa elever i idrott, främst i gymnasieskolan, för att hitta lösningar genom att gå från fysisk aktivitet till aktivitetsterapi med samtal kring bl.a. kroppsfixering
- Familjeterapeutens arbete sker i form av
  - Enskilda samtal och gruppsamtal
  - Föräldrasamtal
  - Föräldrautbildning – ”Våga vara vuxen”

Skolpsykolog

Skolpsykologens huvuduppgift är att bidra med psykologisk kompetens på organisations-, grupp- och individnivå. Tyngdpunkten ligger på utredningsarbete och i begränsad omfattning på handledning av personal för att tydliggöra en problematik, vara en katalysator i arbetet med att ta fram en handlingsstrategi, exempelvis för utagerande elever med t.ex. ADHD problematik.

Skolpsykologen arbetar med

- Utredningar

Till grund för skolpsykologens utredning ligger den problembeskrivning som mentorn för eleven ansvarar för. I utredningen bör även underlag från specialpedagogen ingå, ex. i form av resultat från pedagogiska test. Problembeskrivningen är en viktig förutsättning för att skolpsykologen ska få en uppfattning om problematiken. Innan utredningen påbörjas krävs medgivande av vårdnadshavare. Syftet med utredningen av problematiken kring en elev är att underlätta planering av pedagogiska strategier, dvs. hur man på bästa sätt arbetar med problematiken och planeringen av pedagogiska insatser. En utredning avslutas med rekommendationer hur man kan arbeta vidare med eleven.

- Handledning av lärarlag

- Ett sätt för organisationen att i grupp hitta praktiska lösningar för rådande situation
- Gör kompetensöverföringen mera effektiv
- Resurssparande
- Förebygger ohälsa bland personalen eftersom de får tillfälle ”att lasta av sig”

- Övriga uppgifter

- Bedömning av elevers psykiska hälsa för ev. remiss till barnpsykiatri.
- Kompetensutveckling av personal i mån av tidsutrymme
- Konsultationer och rådgivning mm till rektorer och pedagogisk personal
- Tillhör elevhälsoteamet
- Deltar vid behov i elevhälsokonferenser och andra konferenser

- Skolpsykologen har journalföringsplikt

Studie- och yrkesvägledning

Studie- och yrkesvägledning är hela skolans ansvar¹¹. All personal kan på olika sätt bidra till att ge elever kunskap, stöd och erfarenheter för kommande studier och yrkesliv. Studie- och yrkesvägledning är den verksamhet i skolan som går ut på att den som söker vägledning ska få en bättre kännedom om sig själv och om möjligheter och begränsningar i omvärlden vad gäller studier och arbete. Studie- och yrkesvägledningen ska även ge den vägledningssökande informationskompetens, dvs. förmågan att kunna söka den information hon/han behöver och att kunna värdera den. Målet är att den vägledningssökande ska kunna fatta väl underbyggda beslut om sina studier och sitt framtida arbetsliv. Eftersom skolan och arbetslivet ständigt förändras behöver eleverna få aktuell kunskap i studie- och yrkesorientering.

En viktig uppgift är att vägleda elever inför studie- och yrkesvalssituationer, enskilt och i grupp. I studie- och yrkesvägledares arbete ingår även information och undervisning i samverkan med eller handledning av lärare/mentorer vad gäller val- och väljande, utbildningsväsendet, arbetsliv och arbetsmarknad. Arbetet kan också innehålla planering och uppföljning i samband med ungdomars prao och andra arbetslivskontakter. Studie- och yrkesvägledaren stöder eleven genom individuella vägledningssamtal vid studieavbrott, anpassning utav studieväg samt vid byten av studieväg. Arbetet medför också många kontakter och samtal för att få till stånd lösningar vad gäller elevers studier. Det kan gälla såväl uppsökande som motivationsskapande verksamhet t ex medverkan i undervisning, anordna gruppvägledningar mm likväl som hjälp att söka information om studier och arbetsliv.

Studie- och yrkesvägledare arbetar med

- Studie- och yrkesvägledning i stort och att särskilt uppmärksamma elever med funktionshinder
- Kvalificerade studie- och yrkesvägledningssamtal enskilt eller i grupp
- Undervisning och information om gymnasiala samt eftergymnasiala studier i Sverige och i andra länder
- Planering av praoverksamhet och att erbjuda praktik för SFI elever (svenska för invandrare)
- Stöd vid individuell studieplanering
- Stöd för mentorer vad gäller val- och väljande
- Informationssökningsstöd för elever och personal vad gäller skola, studier och arbetsliv
- Deltar vid behov i elevhälsokonferenser
- Utvecklingsarbete i nätverk för kommunens studie- och yrkesvägledning samt tillsammans med andra, t ex Arbetsförmedling, programråd, universitet, lokala näringslivet

Ungdomssekreterare

Tjänsten som ungdomssekreterare delas av socialtjänsten och skolan. Fokus för arbetet i skolan är att förebygga brott. Ungdomssekreteraren arbetar också med ungdomar som begår brott.

Ungdomssekreteraren arbetar i skolan med

---

¹¹ Se Skolverkets allmänna råd (2009) *Allmänna råd och kommentarer om studie- och yrkesorientering*

- Information till elever och skolpersonal angående exempelvis tobak, alkohol, droger, lag och rätt, anmälningsskyldighet
- Råd och stöd genom samtal med enskilda elever och föräldrar
- Fältarbete tillsammans med kuratorerna
- Medling vid ej anmälda händelser
- Med i ärenden då skolan vill göra en markering om allvarligheten men där ärendet inte anmäls till polisen eller socialtjänsten
- Länk/samordnare polis – skola – socialtjänst

Bilagor till avsnittet Särskilda stödåtgärder:

Bilaga 4. Skoldatateksverksamhet

Bilaga 5. Arbetsplan för hälsoövervakning

Bilaga 6. Journalhantering

Bilaga 7. Råd och stöd vid anmälan till socialtjänsten

Nulägesbeskrivning våren 2010

Av Gretha Wikgren

I mitt uppdrag att se över och revidera Barn- och Ungdomsförvaltningens riktlinjer *Plan för hälsofrämjande arbete* och *Elevhälsa* och sammanföra dessa till ett gemensamt dokument ingick också att i enlighet med gällande lagar och förordningar förtydliga arbetsgången för handläggning av ärenden kring särskilda stödåtgärder. Målsättningen är att arbetsgången ska vara ett verksamt stöd för kvalitetsutveckling av arbetet med särskilt stöd. Ett viktigt led i detta var att skaffa mig en uppfattning om hur det ser ut idag ute i verksamheten. Med hjälp av nedanstående frågeställningar ville jag få en bild av nuläget.

- Hur ser man på frågor om särskilt stöd? Synsätt?
- Hur handläggs ärenden om särskilt stöd?
- Hur fungerar åtgärdsprogrammen?

Metod

För att få en uppfattning om hur enheterna i dagsläget ser på, handlägger och arbetar med frågeställningar om särskilda stödinsatser valde jag att träffa varje rektors ledningsgrupp och elevhälsoteam var för sig. Det blev totalt 6 träffar av vardera, tillsammans 12 träffar. Varje träff tog ungefär 1½ timme i anspråk. Mötena ägde rum under våren 2010.

Som utgångspunkt för samtalen i grupperna valde jag att använda mig av självskattningsscheman kring särskilda stödinsatser hämtat från BRUK¹², ett material som tagits fram av Skolverket. Gruppen fick först en stund på sig för eftertanke och att individuellt skatta kriterier på en skala från A – F, där A står för att kriteriet inte alls kännetecknar skolan till F som ett kriterium som kännetecknar skolan. Jag var också tydlig med att säga att materialet inte skulle samlas in utan användas som underlag för samtal med förhoppning om att kunna föra ett öppet samtal kring frågeställningarna. Men materialet kunde mycket väl, om enheten så bedömde, användas som underlag för fortsatta och fördjupade diskussioner för utveckling av den egna enheten.

Beroende på rektorsområdets verksamhet användes tre olika självskattningsscheman; förskola, grundskola och gymnasieskola. I vissa fall användes både schemat för förskola och grundskola. Självskattningsschemat för förskolan innehöll 10 kriterier att skatta medan schemat för grundskola respektive gymnasieskola innehöll 17 frågeställningar vardera (bilaga 9 -11). På grund av att alla ledningsgrupper inte har representanter från förskolan och att elevhälsan endast verkar i förskolan på konsultativ basis samt att alla frågeställningar inte berör förskolan (främst om åtgärdsprogram) så kommer resultatredovisningen i huvudsak att utgå ifrån grundskolans respektive gymnasieskolans självskattningsschema.

Självskattningsschemats kunde delas in i 5 "områden", nämligen: Synsätt, rutiner, samverkan, åtgärdsprogram och övergångar. Samtalet i grupperna utgick från denna indelning med ambition att samtala om berörda frågeställningar inom varje område som en helhet.

---

¹² BRUK (Bedömning, Reflektion, Utveckling, Kvalitet) är ett verktyg för självskattning av kvaliteten i samtliga läroplansstyrda verksamhetsformer. Självskattningen görs med hjälp av indikatorer som är framtagna med utgångspunkt i nationella styrdokument.

Vid samtalen försökte jag i korthet notera vad som framkom utan att störa karaktären av ett öppet samtal där personerna kände sig trygga att framföra sin åsikt. Med ambitionen att själv fungera som receptiv deltagare i samtalet och fånga upp trådar i detta kan det inte uteslutas att jag missade att notera en del.

Så snart som möjligt efter varje samtal renskrev jag mina anteckningar. Eftersom målsättningen var att få en helhetsbild av situationen i verksamheten kommer resultatet inte att spegla situationen explicit inom varje rektorsområde. Nästa steg i arbetsprocessen var därför att föra samman alla ledningsgruppers respektive elevhälsans synpunkter för respektive frågeområde.

Resultat

Resultatet redovisas i enlighet med den valda indelningen av självskattningsschemat för grundskolan och gymnasieskolan i följande områden:

- Synsätt – fråga 1-4
- Rutiner – fråga 5-7
- Samverkan – fråga 8-9
- Åtgärdsprogram – fråga 10-15
- Övergångar – fråga 16-17

Resultatet av vad samtalen visade redovisas som en samlad analys och helhetsbild av varje frågeområde för sig. Nulägesanalysen avslutas med sammanfattande slutsatser.

Synsätt

Inom detta område fanns 4 olika frågeställningar att skatta från A - F. Det som utmärker samtalen kring frågorna om synsätt är att det finns en skillnad mellan att vara medveten om att elevers behov av särskilt stöd alltid kan relateras till omgivningen och den praktiska tillämpningen av detta faktum. I klartext betyder det, som någon uttryckte det, att kunna, veta finns medan görandet behöver utvecklas.

Spännvidden är stor och åsikterna går isär när det gäller öppenheten att diskutera synsätt och allas ansvar för att uppmärksamma och stödja elevers olika behov. Exempel finns där all personal på enheten är involverade. Andra menar att klimat för öppna och positiva diskussioner finns både i förskola och i skola och förs också medan andra menar att öppenheten att diskutera den konkreta lärmiljön saknas. Fortfarande råder vanligen synsättet att det är eleven som är bärare av problemet.

Konsekvensen av brister i tillämpningen blir att skattningen av nedanstående kriterium bedöms hamna på B-nivå hos merparten, dvs. diskussioner om hur kriteriet ska uppnås har inletts.

Skolans personal har nödvändig kunskap och väl utarbetade rutiner för att kartlägga, utvärdera och analysera den egna undervisningen för att upptäcka eventuella hinder i lärandemiljön.

En annan synpunkt som framkommer är att det hör till professionen att man har kunskap att utvärdera och analysera den egna undervisningen

Slutsatsen som kan dras av de brister som framkommer under samtalens gång är att synsätt kontinuerligt bör stå på agendan och att ta fram fungerande rutiner för arbetet enligt citatet ovan är ett utvecklingsområde.

Rutiner

Fråga 5 – 7 handlar om rutiner för kontinuerlig uppföljning och upptäckt av elever i behov av särskilt stöd, rutiner för hur barn i behov av stöd ska få det stöd de behöver samt rutiner för samverkan mellan lärare och elevhälsans personal.

Av samtalen i de olika grupperna framkommer att det även här finns en stor spännvidd i ställningstaganden. En del skattar dessa frågor högt, dvs. E-F som betyder att skolan kännetecknas till stor del av kriteriet eller att detta kriterium kännetecknar skolan, och framhåller att uppföljning av elever är en fråga som prioriteras högt av rektorn. Det finns också exempel på arbetslag som utvecklat ett arbetssätt för att nå alla elever. Medan av samtal i andra grupper kan uttolkas att rutinerna är otydliga eller saknas. Det sistnämnda får symboliseras av ett uttryck lånat av en deltagare: "mycket snack och lite verkstad". Mellan ytterligheterna finns åsikter om att samarbete finns och att strukturer är på gång men behöver utvecklas vidare. Steg i den riktningen kan sägas vara de enheter som infört Ae-konferenser varje termin där alla elever går igenom samt förekomsten av schemalagda möten inom elevhälsoteamet.

Slutsats: Rutiner bör utvecklas och bestämmelser tillämpas i högre grad.

Samverkan

Två frågeställningar handlar om att skatta i vilken mån respektive verksamhet stämmer överens med de kriterier som anges.

Den första frågan handlar om samarbetet mellan lärare och annan personal med elevstödande funktion. Både ledningsgrupper och elevhälsans grupper är överens om att samarbetet fungerar bra. I förskolan finns inte någon specifik resurspersonal. BVC och skolsköterskan samarbetar. Övriga kontakter med BVC får endast ske med föräldrars medgivande. Det vore önskvärt att elevhälsan kunde gå in redan på förskolan. För förskolans del finns, åtminstone vid en enhet, gemensamt material för uppföljning framtaget.

Av samtalen att döma vållar nästa frågeställning huvudbry hos en del. Den lyder så här

Samverkan runt eleverna präglas av en helhetssyn på eleven och av respekt för elevens behov och önskemål samt av att hjälpa eleven att kunna bedöma sin egen utveckling i förhållande till målen i IUP, läroplan, kursplan

Svårigheten för en del att skatta i vilken mån verksamheten stämmer överens med ovanstående kriterium beror enligt vad som kommer fram att frågan egentligen består av två delar och kommenteras med att variationen bland arbetslagen är stora när det gäller frågans senare del. I gymnasieskolan kan det vara svårt att få en helhetssyn på eleven vid korta kurser men att arbetslag och mentorskap underlättar. Det är svårt att förklara målen så att barn och föräldrar förstår innebörden av dessa tycker en del. Andra samtal ger exempel på arbetslag som jobbar hårt med utveckling av elevernas egna bedömningar av sitt lärande.

Sett över alla samtal så finns det åsikter om att det digitala verktyg som används för att registrera måluppfyllelsen upplevs av en del som en stor hjälp för att strukturera arbetet

medan andra känner sig frustrerade och går bakvägen för att bedöma om det arbete som gjorts kan motsvara det som uttrycks i det digitala verktyget.

Bland specialpedagoger/speciallärare finns det några som önskar sig mer av samverkan. Det är inte så lätt att komma in i klassrummet tillsammans med klassläraren. Arbetssättet blir: Vi plockar ut.

Slutsats: Arbetet med elevers bedömning av sin egen utveckling i förhållande till målen bör utvecklas liksom betydelsen av inkludering.

Åtgärdsprogram

Kring åtgärdsprogram finns det 6 självskattningsfrågorna. Dessa återges nedan i korthet. I anslutning till varje fråga redovisas kommentarer som kommit fram vid samtalen. Kommentarererna gör inte anspråk på att vara representativa för en enhet eller delas av flera personer. Åsikterna inom gruppen kan också gå isär.

Fråga 10. Om åtgärdsprogram innehåller en tydlig beskrivning där både elevens behov och eventuella brister i lärandemiljön finns med som underlag

- Finns en hel del att jobba med, hamnar på B eller C vid skattningen
- Vi behöver bli mer medvetna om lärmiljön
- Det finns sällan en beskrivning av brister i lärandemiljön. (Alla i gruppen håller inte med om den kommentaren)
- Så gott det går. Vi är bra på att vara realistiska
- ÅP ser precis lika ut som vi är som personer. En del ÅP är utförliga medan det i andra skrivs för lite. Övervägande delen handlar om hur eleven ska förändra sitt beteende.
- När det gäller beskrivning i lärandemiljön hamnar kryssen i mitten och är klart i föremål för utveckling. Variation finns men här finns mycket att göra. Svårigheter finns att "vända blicken inåt" men man har kommit en bra bit över tröskeln. Medvetenheten finns.

Fråga 11. Om man vid planering utgår från elevens starka sidor, intressen och erfarenheter

- Olika uppfattningar finns representerade inom samma grupp. En del hamnar lågt på A-B medan andras skattningar hamnar på E-F.
- Vi försöker bli mer konkreta och utgå från elevens starka sidor
- Borde vara mer probleminriktat och bättre utgå från eleven
- Det finns mycket att arbeta med för att komma ned i det konkreta samt även med uppföljning.

Fråga 12. Huruvida målen i ÅP är utvärderingsbara

- Vi borde jobba mer för att få målen utvärderingsbara. De är för otydliga ibland eller liknar för mycket IUP. Men utveckling är på gång.
- Målen är ofta luddigt formulerade men tenderar att bli bättre. Mycket fokus ligger på eleven och vad eleven ska göra
- Försöker vara det.
- Stor variation på om målen är utvärderingsbara eller ej.

Fråga 13. Om det av ÅP framgår vad som ska nås i förhållande till IUP, läroplan och kursplan samt när och hur det ska åstadkommas och vem/vilka som ansvarar för vad

- Vi borde vara mer konkreta, skattar högst C eller D. Utgår inte klart från läro- och kursplaner.
- Svårt att hitta åtgärder och vem som ska göra vad.

Fråga 14. Huruvida det finns väl utvecklade och dokumenterade rutiner för uppföljning och utvärdering av ÅP

- Skattningarna hamnar på B eller C. Det finns brister i rutiner och uppföljning. Fokus vid möten och EVK borde vara detta för att snabbt följa upp
- Vi bestämmer vem som gör vad och har täta uppföljningar. Elevhälsan följer upp på grupp- och organisationsnivå.
- Rutiner saknas helt för uppföljning och utvärdering.

Fråga 15. Om elever och föräldrar är delaktiga både i upprättande av ÅP och i uppföljning och utvärdering av ÅP

- Det är elev, föräldrar och mentor som skriver under ÅP.
- Funderar och skriver tillsammans med föräldrar.
- Föräldrar är bra med. Redan innan starten vid gymnasieskolan sker information till föräldrar.

Som framgår av kommentarerna till varje frågeställning finns det mycket som borde fungera bättre när det gäller åtgärdsprogram. Jag noterade också att de allmänna råden *För arbete med åtgärdsprogram* inte var så väl kända.

Sammanfattningsvis anser i stort sett alla grupper att åtgärdsprogram är ett förbättringsområde och att arbete med åtgärdsprogram är ett ständigt utvecklingsarbete, Det finns mycket att göra här – arbete med åtgärdsprogram är ett område för förädling.

Övergångar

De två sista kriterierna att skatta handlade om övergångar, det ena påståendet om personalens samarbete kring övergång mellan grundskola och gymnasieskola och det andra om elevvärdspersonalens kontakter med personal i andra grundskolor och med gymnasieskolan för att skapa goda förutsättningar för elevernas övergångar mellan skolår och skolformer.

Av samtalen att döma sker det inga direkta överlämningar och träffar mellan förskolans personal och skolan. Det är föräldrar som tar med till skolan om det som utretts.

Ett exempel på en smidig intern övergång mellan "stadier" inom en och samma skola är att mentorn följer med eleverna "upp". Men också insikt om att man borde bli bättre på att möta den elev som haft specifika behov.

Det som togs upp vid samtalen med grundskolan kring övergångar mellan grundskola och gymnasieskola var överlämnandekonferenserna som sker höst och vår och att elevernas besök vid gymnasieskolan var viktiga. En del upplever att det ibland är svårt att få till stånd dessa besök och menar att det med anledning av detta finns ett behov av att förbättra övergångarna. Gymnasieskolan å sin sida menar att det finns bristande intresse från grundskolans sida och att informationen därifrån är bristfällig. Övergångarna har visserligen blivit bättre men de behöver förbättras. Men det gavs också exempel på där personal från gymnasieskolan tagit ställning för "vi vill inte veta" när tillfälle gavs, något som i efterhand visade sig skulle ha varit bra att veta. Det finns också en osäkerhet – vad är det vi vill ha?

Ett exempel på övergång till "högstadiet" från annan enhet: Lärare och specialpedagog möter personal vid avlämnande skola. Ibland följer specialpedagogen från avlämnande skola med eleven till "högstadiet" och fortsätter arbetet med eleven där. Ett annat exempel är tidiga utvecklingssamtal med sjuorna på hösten som följs upp av ytterligare ett samtal i slutet av terminen. Liknande överlämningsrutiner tillämpas gentemot gymnasieskolan.

Diskussionerna i en del grupperna kom också att handla vad som man får och inte får lämna över både mellan "stadier" och skolövergångar utan elevers och vårdnadshavares tillstånd.

Sammanfattningsvis behövs, som framgått av samtalen, en översyn och förbättring av rutiner och innehåll kring övergångar med beaktande av bestämmelser kring sekretess.

Sammanfattande slutsatser

Samtalen med ledningsgrupperna och elevhälsans grupper har varit öppna, intressanta och givande med många livliga diskussioner där olika åsikter ventilerades. Målsättningen med öppenhet kan därmed sägas vara uppfyllt. Av detta följer också att det inte alltid finns en samsyn inom respektive grupp när det gäller skattningen på skalan A – F. Exempel på diametralt olika åsikter finns.

Enligt egen och deltagares bedömning fungerade självskattningsschemat mycket väl som utgångspunkt för samtal kring särskilda stödinsatser. Användningen av självskattningsscheman är ett bra sätt att sätta fokus på och få igång ett samtal kring ett visst område.

Resultatet visar att området särskilda stödinsatser som helhet ständigt bör vara föremål för förbättring och utveckling.

Förslag på förbättringsinsatser:

- Kontinuerligt arbete för att i högre grad konkret tillämpa gällande bestämmelser om särskilt stöd genom att medvetenhet och kunskap kommer till uttryck i konkret handling
- Intensifiera granskningen av den egna undervisningen för att upptäcka eventuella hinder i lärandemiljön
- Utforma rutiner som effektiviserar arbetet så att fokus kan sättas på de särskilda stödåtgärderna
- Förbättring av åtgärdsprogrammen på alla punkter
- Förbättrad dokumentation
- Utveckla samarbetet vid övergångar mellan olika skolformer och stadier som ett led i det livslånga lärandeperspektivet

Material från BRUK som har använts som stöd för samtalen:

- Särskilda stödinsatser i förskolan
- Särskilda stödinsatser i grundskolan
- Särskilda stödinsatser i gymnasieskolan

Arbetsgång för handläggning av ärenden rörande särskilda stödåtgärder

Tecken på behov av särskilt stöd kan t ex vara, enligt Skolverkets allmänna råd och kommentarer *För arbete med åtgärdsprogram*, att eleven

- riskerar att inte nå kunskapsmålen i något ämne
- vantrivs i skolan
- har svårt att fungera i grupp
- är upprepat eller långvarigt frånvarande
- har ett utagerande beteende
- drar sig undan
- uppvisar koncentrationssvårigheter
- uppvisar tal- och språksvårigheter
- uppvisar psykosociala besvär

För att på ett bra sätt kunna tillämpa lagens föreskrifter om särskilt stöd krävs att det finns väl fungerande rutiner för hur detta skall ske. Skolverkets allmänna råd *För arbete med åtgärdsprogram* är rekommendationer till stöd för tillämpningen av författningstexten. Med utgångspunkt från dessa allmänna råd, en översyn av kommunens tidigare föreskrifter om arbetsgång för tillämpningen och en uppföljning av nuläget i kommunen görs i detta avsnitt ett förtydligande av arbetsgången vid handläggning av ärenden rörande handläggning av ärenden rörande särskilt stöd.

Arbetsgången ska tillämpas i kommunens grund- och gymnasieskolor men kan behöva kompletteras på respektive enhet med mer detaljerade rutiner och delegationer.

I korthet innefattar arbetsgången en process i 5 steg:

- I. Uppmärksamma behov av särskilt stöd
- II. Anmäla till rektor
- III. Utredda behov av särskilt stöd
- IV. Utarbeta åtgärdsprogram
- V. Följa upp och utvärdera

Arbetsgången bygger på dessa fem steg och beskrivs mer utförligt under respektive rubrik.

Norrbottnens läns landsting och länets kommuner har kommit överens om gemensamma riktlinjer, NORRBUS, för att samordna insatser kring barn och unga och deras familjer som är i behov av särskilt stöd från flera aktörer. Innebörden av dessa riktlinjer beskrivs under en separat rubrik.

I- II Uppmärksamma och anmäla till rektor

Steg 1. Det är viktigt att personalen i grund- och gymnasieskolan tidigt uppmärksammar tecken på och information om att det finns en elev som är i behov av särskilt stöd under kortare eller längre perioder.

Eleven och elevens vårdnadshavare kan också informera om behov av särskilt stöd. Skolverksamheten kan behöva anpassas till elever med olika typer av funktionsnedsättningar.

Steg 2. Så snart en elevs behov av särskilt stöd uppmärksammas ska anmälan till skolans rektor ske.

Figur 1. Från uppmärksamhet till anmälan till rektor

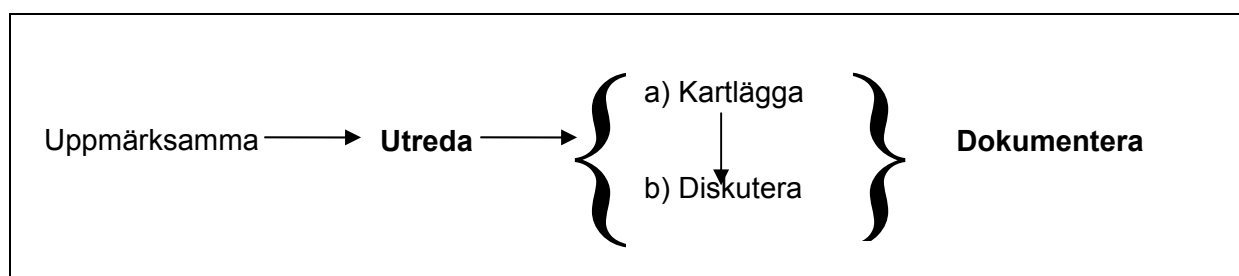
III Utredda

Rektor ansvarar för att en utredning skyndsamt görs. Problemets karaktär och omfattning är avgörande för vem rektor utser som ansvarig för utredningen.

Utredningens syfte är

- att skaffa ett tillräckligt underlag för att förstå elevens behov
- att skaffa kunskap om varför eleven har svårigheter i skolan
- att reda ut vad i skolsituationen som gör att eleven har svårigheter för att kunna bedöma vilka åtgärder skolan behöver vidta för att tillgodose elevens behov av stöd

Utredningen ska hållas åtskild från åtgärdsprogrammet.

Figur 2. Schematisk bild av en utrednings förlopp

En utredning kan vara av olika slag beroende på vad slags problematik det rör sig om, från en enkel utredning som berör ett enskilt ämne till en mer omfattande utredning som berör elevens hela skolsituation och där ibland medverkan av medicinsk, psykologisk eller social expertis behövs. Alla former av utredningar skall dokumenteras.

Oavsett vilken form av utredning som görs förvaras denna hos **rektor**.

Alt 3a Enkel utredning

Denna görs av berörd lärare i ämnet och kan gälla när det uppmärksammas

- att eleven inte når målen i ett enstaka ämne och orsakerna är uppenbara
- utredningen görs relativt snabbt av den som har mest kontakt med eleven
- utredningen kan i sådana fall stanna vid en kartläggning av situationen

Alt 3b Grundlig utredning

En grundlig utredning krävs när elevens hela skolsituation behöver kartläggas och analyseras. Denna utredning ansvarar mentorn för.

Stödinsatser ska utgå från en analys av undervisningen och elevens hela skolsituation. Skolsvårigheter kan bero på och/eller förstärkas av sådana faktorer som arbetssätt, organisation och grupprocesser, attityder och förväntningar, relationer i och utanför skolan. (Den individuella utvecklingsplanen, s 17)

Utredningen görs inom arbetslaget med mentorn som huvudansvarig. Utredningen kan ske med stöd av specialpedagog och/eller annan personal inom elevhälsan. Exempel på när en grundlig utredning är aktuell kan vara när eleven

- riskerar att inte nå målen i flera ämnen
- har svårigheter att planera sitt arbete eller att arbeta efter muntliga instruktioner
- uppvisar tecken på sviktande motivation
- har upprepad eller lång frånvaro

En grundlig utredning består av två moment:

- kartläggning
- diskussion i arbetslaget

I kartläggningen ingår att

- samtala med elev och vårdnadshavare för att få deras erfarenheter av problemet
- beskriva elevens lärande, resultat och skolsituation utifrån observationer och sakliga upplysningar och samtal med elevens lärare

Diskussionen i arbetslaget

Med kartläggningen som grund sker en diskussion och slutsats i arbetslaget om

- tänkbara orsaker
- behov

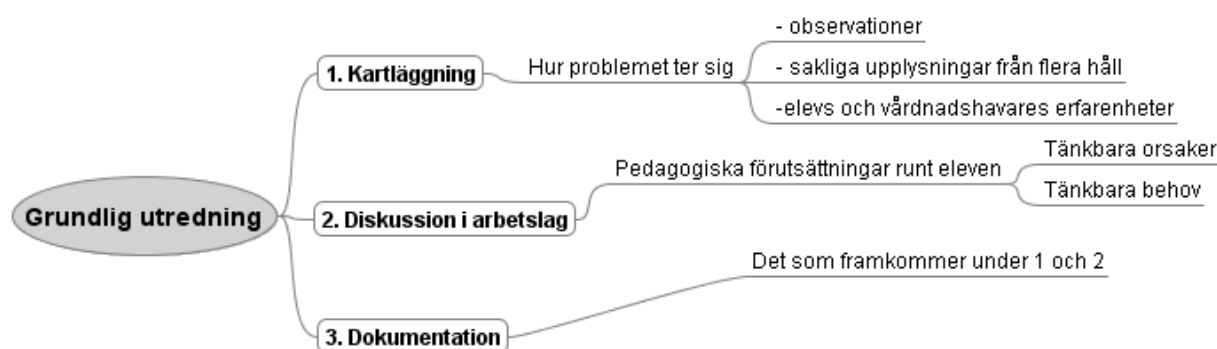
Uppfattningar om orsaker till elevens svårigheter ska i första hand grundas på de pedagogiska förutsättningarna runt eleven.

Mentorn är den som dokumenterar och sammanställer resultatet av kartläggningen och diskussionerna i arbetslaget. I utredningen ingår som underlag lärarnas, elevens och vårdnadshavarens noteringar.

Elevhälsokonferens (EHK)

Kartläggningen och diskussionen i arbetslaget kan indikera att det finns behov av att sammankalla en elevhälsokonferens. I den nya skollagen har obligatoriet med elevvårdskonferens och bestämmelser om dess sammansättning tagits bort. Det är rektors ansvar att bedöma om och när det finns behov av att sammankalla EHK samt att avgöra vilka personer som ska kallas till konferensen. Riktlinjen bör vara att kalla berörd(a) lärare, företrädare för elevhälsan samt elev och vårdnadshavare. Vid EHK förs protokoll. Detta ingår som en del av utredningen.

I figur 3 visas den grundliga utredningens hela förlopp och innehåll.

Figur 3. Schematisk bild av innehållet i en grundlig utredning

Alt 3c Kompletterande utredning

I vissa fall behöver skolans utredning kompletteras med en medicinsk, psykologisk eller social utredning i samverkan med eleven och vårdnadshavarna. Men skolan får inte dröja med sitt ansvar att utreda eller att avvakta med stödinsatser med hänvisning till att en kompletterande utredning görs.

Innan en kompletterande utredning görs ska underlag i form av en kartläggning av elevens hela skolsituation ha tagits fram.

I *Lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)* finns en ny paragraf som gör det möjligt för skolhälsovården att lämna ut känsliga uppgifter till den skolpersonal som behöver den utan att inhämta vårdnadshavares medgivande. Trots att den möjligheten finns bör detta tillämpas endast i undantagsfall. Huvudregeln bör vara att inhämta vårdnadshavares medgivande.

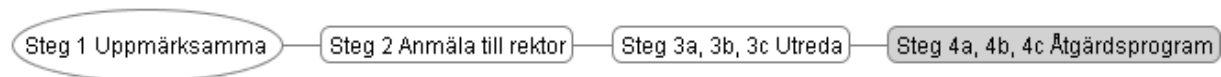
Andra, som efter medgivande av vårdnadshavare, kan bidra till utredningen om en elev behöver särskilt stöd i skolan är t ex habiliteringen, barn- och ungdomspsykiatri och socialtjänsten.

Diagnoser får aldrig vara ett villkor för särskilt stöd.

IV Åtgärda

Oavsett vilken typ av utredning som gjorts leder den i de flesta fall till beslut om att ett åtgärdsprogram ska tas fram. Dokumentet, *åtgärdsprogram*, skall vara ett pedagogiskt verktyg och grundar sig alltid på den utredning av elevens behov av särskilt stöd som gjorts.

Steg 4. Åtgärdsprogram utfärdas

Figur 4. Från uppmärksamhet till åtgärdsprogram

Åtgärdsprogrammets innehåll

I enlighet med skollagen 3 kap 9 § ska åtgärdsprogrammet innehålla

- En kortfattad beskrivning av elevens behov
- Hur behoven ska tillgodoses där fokus ska ligga på de åtgärder skolan har ansvar för
- Tydliga och konkreta åtgärder som skolan ska vidta
- Det ska klart framgå vem/vilka som ansvarar för vad i programmet
- Hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas
- Beslut av rektor

Det betyder att det ska finnas en enkel skrivning av vad som skall göras, hur åtgärden ska genomföras och ansvariga ska utses, dvs. vem som ska göra vad.

Ett viktigt moment i den kartläggning som görs i utredningen är kontakter med elev och vårdnadshavare för att få deras erfarenheter av problemet. Skolan ska bygga vidare på den kontakten och sträva efter att tidigt göra eleven och vårdnadshavaren delaktiga i att utarbeta åtgärdsprogrammet vilket betyder att det av åtgärdsprogrammet ska framgå

- Elevens syn på sin situation och eventuellt vårdnadshavares syn på sitt barns situation

När åtgärdsprogram med åtgärder upprättas ska skolan

- utgå från positiva förväntningar på eleven och bygga på elevens starka sidor, intressen och erfarenheter

- formulera mål på kort och på lång sikt som är realistiska, konkreta och möjliga att utvärdera
- formulera mål som relaterar till läroplanens och kursplanernas mål
- vidta åtgärder så snart som möjligt när behov och åtgärder klaggjorts

Sammanfattningsvis utgör åtgärdsprogrammet en samlad dokumentation av elevens behov och en skriftlig bekräftelse på de åtgärder som skolan ska vidta.

Formalia

Åtgärdsprogrammet ska

- Dateras och undertecknas av den/de som deltagit i utarbetandet
- Undertecknas av rektor, eleven och vårdnadshavarna
- Originalen förvaras hos rektor

Ansvar för åtgärdsprogram

Alt steg 4a. Efter att en enkel utredning (3a) gjorts är det respektive ämneslärare som ansvarar för åtgärdsprogrammets genomförande, uppföljning, utvärdering och dokumentation.

Alt steg 4b och 4c. Mentorn har det övergripande ansvaret för det åtgärdsprogram som utfärdas efter en grundlig utredning (3b, i vissa fall kompletterad med 3c) vilket betyder att mentorn är ansvarig för att se till att beslutade åtgärder enligt åtgärdsprogrammet genomförs, följs upp och utvärderas. Ansvaret för olika delar kan ligga på flera personer. Om elevens behov av stöd finns i flera ämnen beskrivs skolans åtgärder i ett och samma åtgärdsprogram. Mentorns arbetsuppgifter är att:

- Dokumentera alla beslut om åtgärder
- Se till att alla berörda får ta del av åtgärdsprogrammet
- Kontinuerligt följa upp att och hur åtgärderna genomförs samt resultaten av åtgärderna
- Kontinuerligt hålla kontakt med alla berörda och samla in dokumentation från dessa

I de fall den kompletterande utredningen (3c) avser samverkan med flera aktörer utanför skolan skall NORRBUSMODELLEN i stället användas (se nästa kapitel).

V Följa upp och utvärdera

Av åtgärdsprogrammet ska det framgå hur skolan regelbundet kommer att följa upp att beslutade åtgärder i programmet genomförs samt vid vilken tidpunkt utvärdering ska ske. Genom kontakter med elev och vårdnadshavare ska skolan förvissa sig om att stödet motsvarar elevens behov.

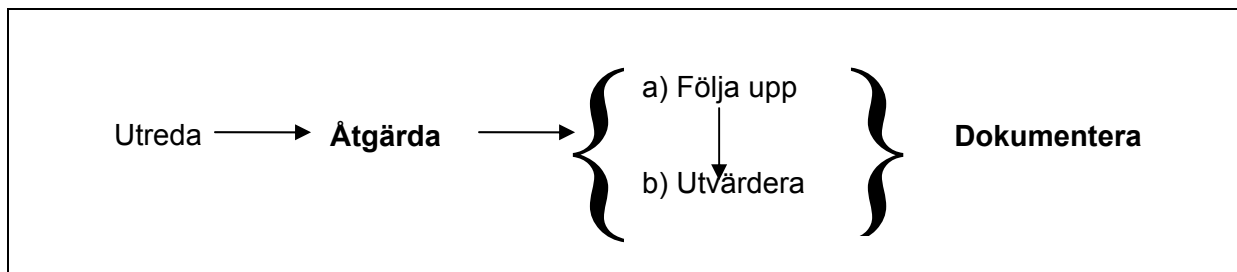
Figur 5. Uppföljning och utvärdering av åtgärdsprogram

Åtgärdsprogrammet ska tydligt visa

- Hur åtgärderna ska följas upp
- Hur åtgärderna ska utvärderas
- När åtgärderna ska utvärderas
- Vem/vilka från skolan som ansvarar för utvärderingen

Elevens och vårdnadshavares erfarenheter av stödsatserna ska tas tillvara vid utvärderingen.

Figur 6. Från åtgärd till utvärdering

När utvärderingen visar att de uppställda kortsiktiga målen har uppnåtts blir skolans nästa steg att bedöma vilka nya åtgärder som kan behöva vidtas för att stödja elevens utveckling.

Om utvärderingen av åtgärderna visar att dessa inte varit framgångsrika kan en ny utredning behöva göras med utgångspunkt av de erfarenheter som gjorts. Nya uppgifter och behov kan också ha tillkommit.

Ett väl utformat åtgärdsprogram med tydlig utvärdering och dokumentation av tidigare framgångsrika åtgärder kan vara en betydelsefull vidareinformation vid byten och övergångar för elever med svårigheter i sin skolsituation. Det finns dock goda skäl att noga överväga vilken information som ska överlämnas. Samtycke av elev och vårdnadshavare bör eftersträvas.

NORRBUS

Norrbottnens läns landsting och länets kommuner har kommit överens om gemensamma riktlinjer för att samordna insatser kring barn och unga och deras familjer när behov av stöd finns från flera aktörer som t ex skola, socialtjänst, BUP, vuxenpsykiatri, primärvård, andra aktörer. Riktlinjerna kan tillämpas för barn och ungdomar 0 – 20 år.

Vägledande för samverkan kring enskilda barn och unga med sammansatta behov, är att insatserna "skräddarsys" så långt som möjligt över sektorsgränserna. Vidare ska barn/unga, föräldrar och nätverk göras delaktiga i sökandet efter hållbara lösningar. Arbetet ska präglas av ett aktivt förhållningssätt, engagemang och hög kompetens. Samverkan på individnivå ska utgå från huvudprincipen att den som berörs samtycker och är delaktig så långt det är möjligt.

Grundläggande värderingar för samverkan enligt Norrbusöverenskommelsen 2008:

- Barnets/den unges bästa
- Barnets/den unges mening ska alltid respekteras
- Barnets/den unges livssituation ska ses i ett sammanhang där delarna ömsesidigt påverkar varandra, helhetssyn
- Barnet/den unge ska ha stöd i tidigt skede
- Föräldrar har huvudansvar för sina barn och ska i alla skeden ansvara för och vara delaktiga i diskussioner och beslut som rör deras barn

Norrbusmodellen för samverkan kring barn och unga

Den som i sin yrkesutövning upptäcker behov av stöd, utredning och insatser för barn/unga, ska initiera frågan om samverkan med den unge och hans/hennes föräldrar.
(NORRBUS, s 7)

Steg i Norrbusmodellen

1. Upptäckt
  2. Föräldrakontakt
  3. Nätverksmöte
  4. Samordnad individuell plan/uppföljning
  5. Samordnare
  6. Avvikelseberättelse
1. **Varje aktör ska utifrån sitt uppdrag ha bra rutiner för att i den egna verksamheten kunna ge stöd och behandling till det barn/den ungdom som behöver det.** Rutinerna ska vara sådana att de ger mandat till personalen att ta initiativ. Var och en som i sin yrkesutövning upptäcker behov av stöd, utredning och insatser för barn/unga ska initiera insatser i den egna verksamheten och ta upp frågan om samverkan med andra aktörer bör ske.
  2. **Om barnets behov anses som "sammansatt" ska verksamhetens chef/eller av chefen utsedd person se till att kontakt tas med barn och föräldrar i syfte att få till stånd ett nätverksmöte.** I alla sammanhang ska kommunikationen med barn och föräldrar vara prestigelös och professionell. Med "sammansatt behov" menas att barnet/den unge kan behöva hjälp av mer än en kompetens/aktör, som finns i en annan verksamhet. Kallelse till nätverksmötet görs av den som tagit initiativ till det.

3. **Nätverksmötet ska hållas inom 14 dagar.** Alla kallade aktörer måste komma till mötet. Det leds av initiativtagande aktör.
4. En **samordnad individuell plan** ska upprättas utifrån given mall. Av samverkansplanen ska tydligt framgå vem som har ansvar för vad. Samverkansplanen delas vid mötet ut till alla inblandad
5. En **samordnare** för ärendet utses. Denne ansvarar för att koordinera insatser och håller kontakt med barn/den unge och föräldrarna
6. Vid uppföljning av planen **rapporteras avvikelser**. Rapport görs på särskild blankett.
7. **I kommunen ska finnas en lokal styrgrupp för samverkan** bestående av minst chef förskola/skola, chef socialtjänst, chef primärvård och chef BUM. Minst 2 gånger per år gör den lokala styrgruppen utvärdering av hur samverkan fungerar. I den lokala styrgruppen behandlas de avvikelser som skett från den uppgjorda rutinen. Styrgruppen leds av representant från skolan.

Bilagor till avsnittet NORRBUS:

- Bilaga 8. Checklista för samverkan kring barn och unga
- Bilaga 9. Brev till barn/unga och deras föräldrar
- Bilaga 10. Utvärderingsfrågor
- Bilaga 11. Exemplet Kalle

Referenser

- Gustafsson, L.H. (2009). *Elevhälsa börjar i klassrummet*
- NORRBUS Samverkan kring barn och unga i Norrbotten
- Regeringens proposition 2009/10:165. *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*
- Regeringens proposition 2001/02:14. *Hälsa, lärande och trygghet*
- Skolverkets allmänna råd (2008) *Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen*
- Skolverkets allmänna råd (2008) *För arbete med åtgärdsprogram*
- Skolverkets allmänna råd (2009) *Allmänna råd och kommentarer om studie- och yrkesorientering*
- SOU 1997:119 *En tydligare roll för hälso- och sjukvården i folkhälsoarbetet*
- SOU 2000:19 *Från dubbla spår till elevhälsa*
- Unicef *Barnkonventionen*
- Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplaner för förskolan Lpfö 98*
- Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplaner för de frivilliga skolformerna Lpf*
- Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*

Litteraturtips

- Asp-Onsjö, L. (2008) *Åtgärdsprogram i praktiken: att arbeta med elevdokumentation i skolan*
- Björk-Willén, P. (2009). *Är flerspråkiga förskolebarn i behov av särskilt stöd?*
- Hallberg, A., Vegerfors, K. & Hender, O. (2008). *Elever i behov av särskilt stort stöd i skolan: vad kan vi göra?*
- Haninge kommun (2006). *Det behövs en synvända! Stödet till barn och elever som riskerar att inte nå målen.*
- Hägnesten, T. (2004) *Diagnos i skolan – pedagogiska insatser: en studie med fokus på elever i behov av särskilt stöd och den hjälp de får*. Lärarhögskolan i Stockholm. Institutionen för individ, omvärld och lärande
- Isaksson, J. (2009). *Spänningen mellan normalitet och avvikelse: om skolans insatser för elever i behov av särskilt stöd*. Avhandling vid Umeå universitet, Institutionen för socialt arbete.

Nilholm, Cl. (2006). *Inkludering av elever "i behov av särskilt stöd": vad betyder det och vad vet vi*

Skolverket (2008). *Särskilt stöd i grundskolan: en sammanställning av senare års forskning och utvärdering*

Skolverket (2002). *Att arbeta med särskilt stöd: några perspektiv*

Skolverket (2003). *Kartläggning av åtgärdsprogram och särskilt stöd i grundskolan*

Sandberg, A. (2009). *Med sikte på förskolan: barn i behov av stöd*

Svenska Uneskorådets skriftserie 1/2008. *Riktlinjer för inkludering – att garantera tillgång till Utbildning för Alla*

Tideman, M. (2004). *Den stora utmaningen: om att se olikhet som resurs i skolan: en studie om "elever i behov av särskilt stöd*

Öhlmer, I. (2009). *Åtgärdsprogram. Ett verktyg i skolans vardag*

Öhlmer, I. (2009). *Stöd i gymnasieskolan : effektiva åtgärdsprogram*

Arbetsplan för hälsoarbete inom förskolan

Barn i Haparanda stad ska ha en arbetsmiljö som främjar lärande och god hälsa. Näringsriktig kost och daglig rörelse skall genomsyra verksamheten. Barn, föräldrar och pedagoger skall vara delaktiga i arbetet.

Utevistelse ska vara en naturlig del i förskolans verksamhet. Förskolan inspirerar och utmanar barnen till att utforska sin omvärld på ett hälsosamt, roligt, spännande och lustfyllt sätt.

Med förskola avses verksamhet för barn 1 – 5 år (barngrupper 1 – 3 resp. 4 – 5 år).

De enheter som bedömer att det är lämpligt att ta in förskoleklass och fritidshem i grupperna skall ha möjlighet att göra det.

Grundläggande förutsättningar är:

- Lokalerna skall vara ändamålsenliga med god akustik
- Utemiljön ska vara lämplig för barnaktiviteter

Vägledande faktorer i Hälsoarbetet är:

- Kost
- Motion
- Rörelse
- Hygien
- Avstressande miljö

Aktiviteter som barnen skall pröva på varje år under förskoletiden, utifrån ålder, är:

- Skidåkning
- Skridskoåkning
- Vattenlek
- Naturupplevelser, lämpliga för årstiden
- "Från frö till planta"
- Föräldramedverkan med anknytning till Hälsoarbetet

Viktiga uppgifter för att uppnå Hälsoskola:

- Matsedeln för mellanmål skall utarbetas av kostchef. Socker ska undvikas så långt det är möjligt. Frukt skall ingå i mellanmål.
- Läsk, godis och glass skall erbjudas endast vid speciellt festliga tillfällen

Översiktlig plan för det hälsofrämjande arbetet

År	Insats/Aktivitet	Målgrupp	När	Ansvarig	Uppföljning/Utvärdering
Förskola	Motorikövningar Rörelseövningar Rörelselekar	1– 5 åringar	Kontinuerligt	Personal	Kvalitetsredovisning
	Vattenlekar	1– 5 åringar	Kontinuerligt	Personal	Kvalitetsredovisning
	Fysiska aktiviteter i utemiljön och i naturen	1– 5 åringar	Kontinuerligt	Personal	Kvalitetsredovisning
	Beröringsövningar Barnmassage	1– 5 åringar	Kontinuerligt	Personal	Kvalitetsredovisning
	Hälsofrämjande matsedel	1– 5 åringar	Kontinuerligt	Kostchefen	Regelbunden uppföljning
	Att sätta gränser	Föräldrar	Årligen	Rektor	Kvalitetsredovisning
Grundskola					
F – år 9	Människokroppen Vad behöver kroppen när vi växer? Vad händer i kroppen när vi växer?	Elever	Kontinuerligt	Pedagoger	Kvalitetsredovisning
	Fysiska aktiviteter både inom- och utomhus	Elever	Kontinuerligt	Pedagoger	Kvalitetsredovisning
	Värderingsövningar	Elever	Kontinuerligt	Pedagoger	Kvalitetsredovisning
	Att sätta gränser och att ta ansvar	Föräldrar Elever	Årligen Regelbundet	Rektor Pedagoger	Kvalitetsredovisning

År	Insats/Aktivitet	Målgrupp	När	Ansvarig	Uppföljning/Utvärdering
Grundskola					
År 6	"Intro" ÖPP (Örebro preventionsprogram)	Föräldrar	Vårterminen	Rektor	Föräldrarådet Kvalitetsredovisning
År 7	ÖPP	Föräldrar	Första föräldramötet under ht	Rektor	Föräldrarådet Kvalitetsredovisning
År 8	ÖPP	Föräldrar	Första föräldramötet under ht	Rektor	Föräldrarådet Kvalitetsredovisning
	Besök på ungdomsmottagningen	Elever	En gång/år	Skolkurator	Elevenkät
	Hälsosamtal	Elever	Varje läsår	Skolsköterska	Självvärdering
	Sex och samlevnad	Elever	Varje läsår	Rektor Pedagoger	Kvalitetsredovisning
	Drogvaneundersökning	Elever Föräldrar	Varje läsår	Ungdoms- sekreterare	Resultatet presenteras av skolan till elever och föräldrar
År 9	ÖPP	Föräldrar	Första föräldramötet under ht	Rektor	Föräldrarådet Kvalitetsredovisning

År	Insats/Aktivitet	Målgrupp	När	Ansvarig	Uppföljning/Utvärdering
Gymnasieskola					
År 1-3	Hälsosamtal	Elever	Varje läsår	Skolsköterska	Självvärdering
År 1-3	Hälsodag	Elever Föräldrar	Varje läsår	Skolkurator	Kvalitetsredovisning
År 1-2	Sex och samlevnad	Elever	Varje läsår	Rektor Pedagoger	Kvalitetsredovisning

Drogpolicy för skolorna i Haparanda Stad

Vinsterna med drogfrihet

Det finns stora vinster både ur ett mänskligt och samhällsligt perspektiv med att förhindra ungdomars användande av tobak, narkotika och alkohol. Aktuell forskning visar att för varje år alkoholdebuten skjuts fram minskar risker för alkoholberoende.

Mål

- Varje elev skall känna att skolan utvecklar deras självkänsla.
- Varje elev skall känna att skolan förmedlar en tro på framtiden.
- Skolan skall i undervisningen få eleverna att reflektera över alkoholens roll i vårt umgängesliv, ifrågasätta berusningsdrickandet samt kritiskt granska övriga drogers konsekvenser i människors liv.
- Skolan och det som sker i skolans regi skall vara fri från alkohol och alla typer av droger.
- Skolan skall stötta föräldrars engagemang i dessa frågor såsom föräldraföreningar, föräldrautbildningar, nattvandrare e. t. c
- Elever, skolpersonal samt föräldrar skall informeras om skolans drogpolicy

Anmälningsskyldighet

Enligt bestämmelser i Socialtjänstlagen 14 kap 1§ om anmälningsskyldigheten, är skolans personal skyldig att genast anmäla till socialnämnden om de får kännedom om något som innebär att socialnämnden måste ingripa till barns skydd. Blotta misstanken om att elev far illa räcker. Se vidare handlingsplan gällande samarbete mellan socialtjänst och skola antagen 2005 som skall finnas tillgänglig på varje skola.

Tobak

Både rök- och snusförbud gäller i skolan och på skolans område samt där skolan bedriver verksamhet. Ertappas elev med att röka eller snusa så kontaktar skolpersonal föräldrarna. Rök- och snusförbud gäller även för gymnasieskolan med den skillnaden att myndiga elevers föräldrar ej kontaktas.

Alkohol och andra droger

Om en elev skulle uppträda alkohol- eller drogpåverkad under skoltid kontaktas vårdnadshavare som uppmanas hämta eleven. Anmälningsskyldighet till socialnämnden gäller enligt ovanstående.

Om eleven är myndig tas föräldrakontakt efter samtycke. Polis ska kontaktas om myndig elev inte lämnar lokalen vid uppmaning.

I motsats till tobak och alkohol är det en kriminell handling att inneha eller använda narkotika. Vid upptäckt eller misstanke om missbruk kontaktas vårdnadshavare som informeras om möjlighet till drogtest på vårdcentralen. Polisanmälan görs.

Droginnehav och langning

Gymnasieelever som ertappas med att använda eller sprida droger på skolan bör omedelbart avstängas från skolan. Elev och vårdnadshavare kallas till elevvårdskonferens där man tillsammans med elevvårdspersonal upprättar ett åtgärdsprogram. Socialförvaltningen kopplas in och polisanmälan görs.

För elever vid grundskolan ordnas elevvårdskonferens tillsammans med elev och vårdnadshavare. Socialförvaltningen kopplas in och polisanmälan görs.

För elever vid grundskolan kan undervisning erbjudas på annat ställe än i skolan, exempelvis i form av hemundervisning.

I det fall någon utomstående uppehåller sig i skolan olovligt kan det handla om olaga intrång vilket kan leda till att polis tillkallas.

I övrigt bedrivs ett samarbete mellan polis, socialtjänst samt skola i form av en s. k PSS-grupp. Den mindre gruppen träffas 1 gång/månad medan den större gruppen träffas 1 gång/termin.

Handlingsplan för uppbyggnad av Skoldataverksamhet och användning av alternativa (tidsenliga) verktyg

1. Allmänt

Vad säger styrdokumentet?

Enligt Lpo 94 ska eleverna kunna använda IT som ett verktyg för kunskapssökande och lärande. Salamancadeklarationen fastslår att tekniska hjälpmedel ska tillhandahållas utifrån behov för att öka chanserna till framgångsrika skolstudier. Av Skolverkets handikappolitiska mål framgår att eleverna ska ha tillgång till hjälpmedel för att kunna delta i skolans undervisning på lika villkor. Enligt Skollagen (4 kap 4 §) ska eleverna utan kostnad ha tillgång till verktyg som behövs för en tidsenlig utbildning. EU har beslutat om att eleverna har rätt till åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande. En av dessa är digital kompetens. Utifrån dessa styrdokument vill vi verka för

- att elever i våra skolor ska ha tillgång till tidsenliga verktyg för läsning och skrivning utifrån behov och för att nå skolans mål
- inkludering och en skola för alla

2. Mål

Organisationsnivå

Vi vill

- bygga upp en kommunal Skoldatateksverksamhet med tydlig organisation och funktionella rutiner
- att Skoldatateksverksamheten är en naturlig del i kommunens skolverksamhet
- att alla elever ska ha digital kompetens för att kunna möta de krav och utmaningar som samhället ställer
- att alla skolans datorer skall utrustas med alternativa verktyg
- att skolan ska ha god teknisk support och att de alternativ verktygen ska fungera i skolans undervisningsmiljö
- att lärare och assistenter ska vara väl förtrogna med dessa verktyg

Gruppenivå

Vi vill

- att eleverna ska ha tillgång till tidsenliga (alternativa) verktyg i sina studier utifrån behov, både i skolan och hemma
- att dessa verktyg ska vara naturliga arbetsredskap i en modern skola som utbildar framtidens samhällsmedborgare

Individnivå

Vi vill

- att alternativa verktyg ska användas för att ge elever i behov av särskilt stöd förutsättningar att nå skolans mål

- att de elever, som behöver verktygen för att klara skolarbetet, ska ha tillgång till dessa samt få kontinuerligt stöd i hur de ska utveckla användningen av dem
- att både elev och vårdnadshavare ska ha kunskap om hur verktygen kan nyttjas

3. Genomförandeplan 2009-2010

Uppbyggnad av den kommunala Skoldatateksverksamheten sker i projektform med stöd av SIS-medel. Under höstterminen skall ledningsgrupp och projektledare utses. Ett dokument för tydliggörande av organisation (vem gör vad) och rutiner för anskaffning av och utbildning om alternativa verktyg skall tas fram. Fortbildning av rektorer och specialpedagoger men även information till all pedagogisk personal kommer att genomföras. Ambitionen är att alla datorer i skolan skall vara utrustade med ett basutbud av alternativa verktyg vid årets slut. Dessutom kommer individuella utrustningar och IT-verktyg att behövas till vissa elever. Ambitionen är att specialpedagogerna på varje skola ska leda implementeringen av användningen av verktygen.

Medel kommer att sökas från Skolverket för att fortsätta uppbyggnaden av den kommunala Skoldatateksverksamheten. Fortsatt implementering av användningen av verktyg samt utvärdering av verksamheten kommer att genomföras.

Arbetsplan för hälsoövervakning

Arbetsplan för hälsoövervakning är baserat på kunskap om skyddsfaktorer, hot och risker för barns och ungdomars hälsa. Det finns en separat hälsoplan som följer eleven från förskolan till år 9. Hälsoplanen bygger på en individuell hälsokontroll/samtal med skolsköterskan med tonvikt lagd på skolstart, år 4 och år 7. Alla elever bereds tillfälle till undersökning av skolläkare under hela skoltiden efter önskemål av föräldrar samt skolsköterskans bedömning. Hälsoplanen innefattar ämnesområden om bl.a. kost, motion, sömnvanor, relationer och attityder. Eleven bygger på sina kunskaper om de olika ämnesområdena allt eftersom i de olika årskurserna.

Språkskolans Torneåelevers vaccination ombesörjes av Barnhälsovården i Torneå.

Förskoleklass

Innehåll i hälsobesöket

- Hälsouppgift från vårdnadshavarna
- Information från elevens förskollärare eller lärare (Vårdnadshavarens medgivande)
- Genomgång av barnhälsovårdsjournal och upprättande av skolhälsovårdsjournal
- Samtal med elev och vårdnadshavare om bl.a.
  - inläring
  - trivsel
  - kamratrelationer
  - eventuella hälsoproblem eller svårigheter
  - kost och fysisk aktivitet
- Undersökning av
  - längd
  - vikt
  - syn
  - hörsel

Sammanfattande bedömning av elevens hälsotillstånd och utveckling

År 1 Språkskolan Torneåelever

Genomgång av barnhälsovårdsjournal och upprättande av skolhälsovårdsjournal

År 2

Innehåll i hälsobesöket

- Undersökning av
  - längd
  - vikt
- Samtal om
  - inläring
  - trivsel
  - kamratrelationer
  - vaccination MPR II för 2002 födda

År 2 Språkskolan Torneåelever

- Hälsouppgift från vårdnadshavarna
- Samtal med elev bl.a.
  - inläring
  - trivsel
  - kamratrelationer
  - kost och fysisk aktivitet

- Undersökning av:
  - Längd
  - Vikt
  - Syn
  - Hörsel
  - Rygg

Sammanfattande bedömning av elevens hälsotillstånd och utveckling

År 4

Vid hälsobesöket år 4 är det viktigt att skolhälsovården, förutom att upptäcka eventuella nytillkomna medicinska hälsoproblem, uppmärksammar barn som visat sig ha svårigheter när det gäller språkutveckling, läsning och skrivning, koncentration eller uppmärksamhet, samt barn som visat sig ängsliga, oroliga eller aggressiva.

Målet är att alla barn som har uttalade svårigheter eller problem så tidigt som möjligt, men senast år 4, skall ha fått en allsidig pedagogisk, medicinsk, psykologisk och social bedömning. Dessa bedömningar utgör grunden för de adekvata stödinsatser som alla barn med svårigheter har rätt till.

Innehåll i hälsobesöket

- Hälsouppgift från vårdnadshavarna
- Samtal med eleven om bl.a.
  - trivsel
  - kamratrelationer
  - eventuella hälsoproblem eller inlärningssvårigheter
  - kost och fysisk aktivitet
- Information från lärare
- Undersökning av
  - längd
  - vikt
  - rygg

Sammanfattande bedömning av elevens hälsotillstånd och utveckling
Vaccin kikhosta, stelkramp, difteri

År 5

Pubertetsutveckling i grupp
Vaccination av flickor mot HPV – virus

År 6

Vaccin röda hund, mässling, påssjuka
Vaccinationsintyg till eleven
Kontrollelever

År 7-8

Hälsobesöket ger eleven möjlighet att samtala utifrån sina egna frågor i en fas i livet när man kanske inte alltid vill prata med sina vårdnadshavare. Vid hälsobesöket kan man identifiera ungdomar med riskfyllda levnadsvanor. Sedan skall skolhälsovården, tillsammans med vårdnadshavare, eventuellt med övrig skolpersonal och andra resurspersoner inom såväl hälso- och sjukvård som socialtjänst, kunna erbjuda välplanerade insatser för att motverka uppenbar riskutveckling.

Innehåll i hälsobesöket

- Hälsouppgift från eleven
- Samtal med eleven om bl.a.

- skolsituation, inläring
- hälsoproblem
- kamratrelationer
- pubertet
- kost och fysisk aktivitet
- tobak, alkohol, narkotika
- sexualitet, preventivmedel, förebyggande av sexuellt överförbara infektioner
- Undersökning av
  - längd
  - vikt
  - rygg
- Sammanfattande bedömning av hälsotillstånd och utveckling
- Samlevnadsundervisning i grupp
- Ungdomens hälsointyg till Språkskolans Torneå elever

År 1 – gymnasiet

Det enskilda samtalet med eleven utgår i första hand från vad eleven själv uppfattar som angeläget. Eventuella undersökningar görs utifrån aktuella hälsoproblem eller frågor.

Innehåll i hälsobesöket

- Hälsoenkät från eleven
- Samtal med eleven om bl.a.
  - skolsituation
  - kamratrelationer
  - hälsoproblem
  - kost och fysisk aktivitet
  - tobak, alkohol, narkotika
  - sexualitet, preventivmedel, förebyggande av sexuellt överförbara infektioner
- Undersökning av
  - längd
  - vikt

Sammanfattande bedömning av hälsotillstånd och utveckling

Riktade undersökningar utifrån specifik frågeställning eller gymnasieprogram, t.ex. hud, färgsinne, hörsel.

Journalhantering

- BVC-journalerna lånas till skolhälsovården och återlämnas till Landstinget efter avslutad grundskola.
- Skolhälsovårdsjournalen överlämnas som original till skolor som lyder under Barn- och ungdomsnämnden. Elevs/målsmans godkännande behövs inte.
- Skolhälsovårdsjournalen överlämnas i original till annan myndighet, annan kommun eller annat landsting, för detta krävs elevs/målsmans godkännande. Journaler som skickas i original rekommenderas.
- Skolhälsovårdsjournalen överlämnas som kopia till fristående skola t ex Montessori. Elevs/målsmans godkännande behövs.
- Till utlandet överlämnas journalen som kopia. Elevs/målsmans godkännande krävs.
- Skolhälsovårdsjournalerna arkiveras i Starens arkiv och bevaras i arkivet 10 år efter det att eleven har avslutat sin skolgång.

Råd och stöd för skolans arbetslag vid anmälan till socialtjänsten

Det är ett material som elevhälsan tagit fram för att stärka skolpersonal då en anmälan till socialtjänsten ska göras.

Det är inte ovanligt att skolpersonal känner osäkerhet kring anmälan till socialtjänsten. Det är vår skyldighet att anmäla enligt lag. En del av osäkerheten till anmälan kan vara att man inte känner till vad som händer när en anmälan är gjord, eller att man är orolig för vad som händer i kontakten med hemmet. Det är viktigt att skolan har ett handlingsprogram, de ger personalen en ökad förståelse och en trygghet i anmälningsförfarandet.

Barn som far illa eller riskerar att fara illa

Med barn som far illa avses barn som inte får sina behov tillgodosedda inom familjen. Det är barn och unga som utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar, fysisk eller psykisk försummelse. Målgruppen omfattar även barn- och ungdomar med allvarigare skolsvårigheter eller om de utsätts för mobbing, hot, våld eller andra övergrepp av jämnåriga. Det kan handla om barn och ungdomar med ett socialt nedbrytande beteende som missbruk, kriminalitet eller annat destruktivt beteende. Ett viktigt påpekande är att hemförhållandena inte behöver vara otillfredsställande.

En anmälan till socialtjänsten

- Kan grunda sig på en oro för barnet där den fysiska eller psykiska omsorgen brister.
- Viktigt att ta med alla iakttagelser som bidragit till att man känner oro.
- Återge barnets berättelser, samt när barnet uppvisar symptom.
- Tänk på att vara beskrivande, inte tolkande (bedömningar skall ej göras).

Anmälningar från andra myndigheter får inte vara anonyma.

Anmälningskyldigheten är ovillkorlig. Även uppgifter som är svårbedömda eller obestyrkta ska anmälas. **Det är sedan socialnämndens uppgift att undersöka vilken grund det finns för uppgiften.**

Viktigt är att konsultationer förskola/skola – elevhälsa, skolsköterska, kurator, socialtjänst, PBU m.fl. sker för att få råd och stöd av varandras kompetens. Vid tveksamhet angående anmälan kan rådgivning med socialtjänsten ske utan att man röjer barnets identitet.

När personal inom förskola/skola upplever ett barns/elevens situation är sådant att socialtjänsten bör kontaktas skall denne initiera till en sammankomst. Berörda informeras innan sammankomsten om mål och syfte med denna. De berörda är initialt vårdnadshavare, aktuell personal från skola och socialtjänst och ev. barnet. Vårdnadshavare skall ge sitt samtycke till sammankomsten. I de fall det inte sker något samtycke skall anmälningskyldighet till socialtjänsten ändå gälla.

Olika sätt att göra anmälan

- Muntlig (Alla anmälningar ska kompletteras med någonting skriftligt)
- Skriftlig
- Anmälan under ett möte, skriftliga anmälan lämnas in här om ej annat överenskommes, som t.ex. vid en elevhälsokonferens.

Gemensamma möten och kontakter med berörda parter (vårdnadshavare, skola, socialtjänst) bör eftersträvas för uppföljning, nulägesbeskrivning och framtida åtaganden. Då samtycke från vårdnadshavaren finns till dessa möten och kontakter skapar inte sekretessen hinder för fortsatt samverkan.

Grundtips

- Att personalen i ett tidigt skede vill höra, orkar höra.
- Att våga se och agera när barn far illa.
- Dela med dig ansvaret, bolla med rektorn, elevhälsopersonal m.m. för att förhindra den enskildas känsla av rädsla och vanmakt.
- Att personalen reagerar när föräldrar brister i sitt ansvar att se över att barnet har årstidsanpassade kläder, att barnet har gränser, och får tillräckligt med vila och sömn.

Dessa kan vara exempel på tidiga signaler att barn far illa.

Så här kan man uttrycka sig i en anmälan:

* Läraren: I går grät Ylva en timme på förmiddagen. Det gick inte att trösta och hon ville inte berätta varför. Förra veckan hade hon ett blåmärke på överarmen. Jag frågade vad hon hade gjort. Hon svarade att storasyster hållit i henne för att hon höll på och ramla från en klätterställning. Fast senare på dagen sa hon att det var hennes kusin som hade hållit fast henne. För ett par veckor sedan berättade hon att hon alltid lagar middagen själv hemma.

* Fritidspedagogen: Ylvas mamma luktade alkohol i torsdags när hon hämtade Ylva. Jag frågade om hon hade varit på fest och hon svarade att det hade varit 50-års kalas. I måndags luktade hon alkohol igen.

* Idrottsläraren: Ylva har sällan med sig idrottskläder. I måndags såg jag ett märke på hennes rygg när hon drog upp tröjan.

* Skolsköterskan: Ylva kom till mig i morse och grät. Hon berättade att pappa varit arg på morgonen innan skolan. Hon var hos mig under hela första lektionen.

Den här anmälan innehåller flera iakttagelser som tillsammans ger en bild utan att de som anmäler har tolkat det de sett – de har inte sagt vare sig att Ylva är ledsen, att mamman har alkoholproblem eller att Ylva blir slagen eller försummad. Det gör det dels lättare för föräldrarna att klara av att diskutera eftersom de inte blir anklagade för något. Det som beskrivs kan ha förklaringar som inte föranleder någon utredning. Dels är det lättare för socialtjänsten att arbeta med informationen.

Tänk på att fast en anmälan är gjord har skolan alltid det pedagogiska ansvaret för eleven.

Flödesschema för hur barnavårdsutredning går till:

En anmälan kommer in

Muntligt eller skriftligt. Om det är från en annan myndighet – som förskolan eller skolan skall en muntlig anmälan alltid kompletteras med en skriftlig. Den skall vara tydligt vad det är som oron handlar om.

Förhandsbedömning görs

Socialtjänsten träffar familjen. Vid första träffen går man igenom anmälan och nulägesituationen tillsammans.

Här beslutas om en utredning enligt socialtjänstlagen 11:1 SoL ska påbörjas eller inte.

Föräldrarna barnet/ unge har grundlagsenlig rätt att ta del av allt material som man samlar in under utredningstiden.

En utredning pågår i högst 4 månader

Utredningen avslutas genom att man antingen kommer fram till att familjen klarar av sin situation på egen hand eller också beslutar IFO om åtgärder.

Socialtjänsten har inte ögonen särskilt på en familj utan behöver nya anmälningar för att kunna agera igen. Om man inte tycker att situationen verkar ha förbättrats för familjen är det därför viktigt att man anmäler igen.

Socialtjänstens arbete styrs av sekretesslagen. Detta innebär att socialtjänsten ej kan lämna ut uppgifter eller information om den enskilde utan den enskildes samtycke.

Skolornas kontaktperson på IFO

Petra Vikström soc.sekr team ledare Barn och familjegruppen tar emot alla anmälningar kring barn och unga.

Petra når man på tel. 0922-151 95

[petra.vikstrom@haparanda](mailto:petra.vikstrom@haparanda.se)

Checklista för samverkan kring barn och unga

Före nätverksmötet

1. Kräver mina iakttagelser någon åtgärd?
2. Behövs fler än en kompetens/aktör för att bedöma behov och insatser hos barnet/den unge?
3. Vad säger min chef?
4. Vem talar med barnet/den unge och dennes föräldrar?
5. Vad säger de?
6. Vem gör kallelse och ordnar det praktiska kring nätverksmötet?
7. Hur lägger vi upp nätverksmötet? Vem håller i det? Vem för anteckningar? Vem skriver Samordnad Individuell Plan (SIP)?

Under och efter nätverksmötet

8. Hur hanteras SIP?
9. Är alla aktörer, barn och föräldrar klara över vad som ska göras?
10. Är det klart med vem som gör vad?
11. Är samordnarens uppdrag och roll klar?
12. Är det klart när uppföljningen ska göras?
13. Är alla nöjda med de insatser som planeras? Om inte – vad kan ytterligare göras?
14. Vem gör avvikelserapport till vem, om det behövs?

**Till barn/unga och föräldrar i Östra Norrbotten
Samverkan kring barn och unga (förslag till text)**

Ibland kan man som barn/ung behöva hjälp och stöd för att må bra och klara av de krav som ställs. Om man inte mår bra – om det strular i skolan, med kompisar, med föräldrar eller på annat vis – är det ofta mer än en sak det beror på. Om man verkligen vill hjälpa någon är det viktigt att SE HELHETEN, förstå vad det är som påverkar barnet/den unge och därigenom kunna ge ett effektivt stöd.

I Östra Norrbotten vill vi arbeta tillsammans för att ge rätt stöd och hjälp till våra barn och unga.

Vi arbetar enligt en särskild modell – en NÄTVERKSMODELL – som innebär att den personal (i förskola, skola, socialtjänst etc.) som upptäcker behov av stöd, utredning och insatser för unga/barn ska initiera insatser i den egna verksamheten och ta upp frågan om samverkan med andra aktörer bör ske kring barnet/den unge.

Om barnets/den unges behov är sammansatt (vilket många barns behov är) ska vår personal prata med barnets föräldrar och kalla till ett NÄTVERKSMÖTE där flera kompetenser (fler ögon och öron) kan försöka förstå vad som behöver göras.

Tillsammans med barnet/den unge och föräldrarna görs en överenskommelse om vad som ska göras. Det som ska göras skrivs ner och det bestäms när och av vem stödinsatser ska vara genomförda. Efter ett tag följs åtgärder upp vid ett nytt möte. Under tiden stödinsatser pågår har barnet/den unge och föräldrarna en särskild person – en SAMORDNARE – att vända sig till med frågor och för att få information.

Med det här sättet att arbeta vill vi försöka bli bättre på att verkligen se barnets/den unges behov och på så sätt också bli bättre på att ge den hjälp och det stöd som var och en har rätt till.

Om du har synpunkter på vårt sätt att arbeta är du välkommen att ta kontakt direkt med personal på förskolan, i skolan, i socialtjänsten, inom primärvården eller till barn- och ungdomsmottagningen i Kalix. Du kan också till kommunen lämna in ditt svar på enkätfrågorna på baksidan av detta papper.

Mödra- och barnhälsovården, förskola, skola, socialtjänst, barn- och ungdomsmottagningen och vuxenpsykiatri i Östra Norrbotten.

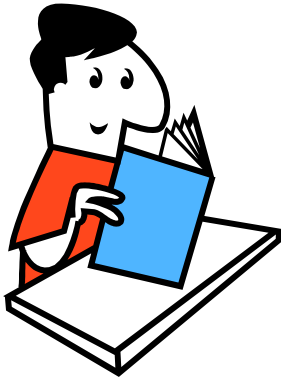
Utvärderingsfrågor

Uppföljning varje kvartal under 2011. Delprojektledarna samlar in information från samordnarna i varje fall.

- Hur många nätverksmöten enligt modell har hållits?
- Hur många föräldrapar har sagt nej till samverkan enligt modell?
- Vad har varit bra/mindre bra vid genomförande av själva nätverksmötet?
- Har samordnad individuell plan fungerat (SIP)?
- Har överenskomna insatser verkställts enligt SIP?
- Hur har samordnarrollen fungerat?
- Hur många avvikelserapporter har gjorts och vad har de gällt?
- Är alla nöjda med de insatser som gjorts?

(ett sätt att ta reda på det kan vara att samordnaren ca 1 månad efter första nätverksmötet (i alla fall där svaret inte är givet) låter föräldrarna svara på hur nöjda de är med det arbete som görs/gjorts på en 10-gradig skala)

- Vilka förändringar bör göras i sättet att genomföra norrbusmodellen?

Kalle

Kalle går i åk 2 i grundskolan. Han har stora koncentrationssvårigheter och är mycket livlig. Han leker gärna med andra barn i skolan, helst med äldre.

Kalle har varit på barn- och ungdomsmottagningen när han gick i förskoleklass. Man kunde då inte se något avvikande i hans beteende och kontakten avslutades.

Kalles förskoleklass var liten. När Kalle började åk 1 blev lärmiljön större med fler barn och då märkte personalen hans koncentrationssvårigheter och ljudkänslighet. Uppgifterna i skolan har Kalle klarat bra.

På grund av Kalles familjesituation fick han åter kontakt med barn- och ungdomspsykiatri, detta medförde en samtalskontakt.

Under våren har man på skolan haft EVK, där det beslutades att en utredning kring Kalle kommer att startas till hösten. Man beslutade att det är skolpsykologen som ska genomföra utredningen.

Kalles föräldrar är i konflikt och skolan ställer upp med att ha dubbla möten för att information kring Kalle ska nå båda föräldrarna.

Vad blir det för arbetsgång om man tillämpar rutinerna i Norrbus på fallet Kalle? Hur stämmer Norrbusrutinerna ihop med de rutiner ni har för att hantera fall som Kalle i den egna verksamheten?